

HUMANIST

UITGAVE VAN HUMANISTISCH VERBOND – maart 1991 – NUMMER 3

ROEL VAN BROEKHOVEN
BABET NIJMEL

GEMENGD BERICHT UIT HET 'NIEUWE' ZUID-AFRIKA

U IS NIE VAN HIER NIE ?

HUMANIST

UITGAVE VAN
HET HUMANISTISCH VERBOND

46-STE JAARGANG
MAART 1991
NUMMER 3

Redactie-adres
Postbus 114, 3500 AC Utrecht
Tel.: 030-318145
Kantooradres: Oudkerkhof 11,
3512 GH Utrecht
faxnr.: 030-367104

Redactie
Hes van Huizen (hfdred)
Ingeborg van Teeseling

Vormgeving
Hes van Huizen
Rik Tazelaar (Studio ID)

Druk
Brouwer Offset BV Utrecht

Aan dit nummer werkten o.a. mee

Marco Borggreve
Roel van Broekhoven
Ingrid Cramer
Tom Janssen
Babet Niemel
Chris Pennarts

Redaktiekommissie:

Peter Heisterkamp
Hans Martens
Bram Roozendaal
Marc Hermsen

Abonnement

Een jaarabonnement kost f 30,-.
Bel 030-318145 (toestel 28)
Leden van het Humanistisch Verbond
ontvangen het blad gratis. Zie achterin
dit blad

Advertentietarieven
De tarieven van febr. 1988
zijn van kracht.
Op aanvraag verkrijgbaar

Foto-omslag: Marco Borggreve

HET VOLGENDE NUMMER
VERSCHIJNT BEGIN APRIL.
KOPIJ DAARVOOR MOET
UITERLIJK 12 MAART IN HET
BEZIT VAN DE REDAKTIE ZIJN.

IN DIT NUMMER

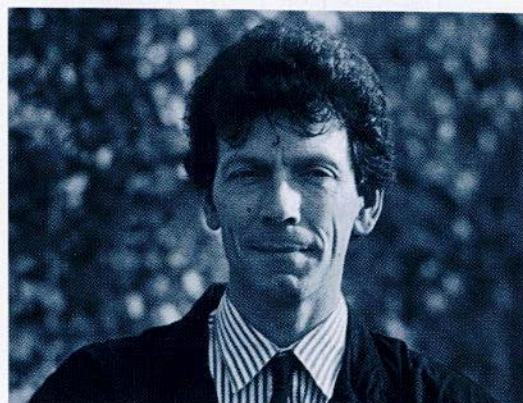
U IS NIE VAN HIER NIE? GELUKKIG NIET

Babet Niemel en Roel van Broekhoven hebben als tijdelijke standplaats Zuid-Afrika. Eerder maakten ze voor de VPRO-radio (in samenwerking met HIVOS) reportages vanuit de Filipijnen en Pakistan. Tot begin april nog wekelijks te horen over het 'nieuwe' Zuid-Afrika. In deze Humanist een boeiende reportage van een gemengd stel pagina 8

HOE LEG JE KINDEREN ZO'N OORLOG UIT?

Een vraag aan iemand die er bijzonder hoogleraar in is: Lennart Vriens. Hij doet in vredespedagogiek en noemt zichzelf een 'gevaarlijke idealist'. Is zo'n oorlog eigenlijk wel aan kinderen uit te leggen? En hoe verschillend reageren jongens en meisjes op de informatie? Een interview van Ingeborg van Teeseling. Het maakt misschien moedeloos, maar de mens moet veranderen Pagina 18

VREDESBERAAD: OORLOG IS ONDEUGDELIJK MIDDEL

Het Humanistisch Vredesberaad wijst de oorlog in de Golf af als voorbarig, met bijbedoelingen gevoerd en ondeugelijk. Als het dan echt zou moeten, zo'n oorlog, dan moet het met de zogenaamde Blauwe Baretten van de Verenigde Naties. Maar eigenlijk moeten conflicten tussen staten op andere wijze worden opgelost. Over het dilemma van de vuile handen en kiezen tussen twee kwaden op pagina pagina 22

BRIEVEN

..... pagina 24/25

HET HV-GEBEUREN

..... pagina 26/27

VERBONDSRAAD BESPREEKT VERSCHEURDHEID OVER DE GOLF

'Inderdaad, we denken verschillend. En we zijn het niet alleen oneens, we zijn zelfs verscheurd'. Dit concludeerde HV-voorzitter Jan Glastra van Loon aan het eind van een lang debat dat zaterdag 23 februari in de Verbondsraad werd gehouden. De Verbondsraad riep het hoofdbestuur ter verantwoording over de drie persverklaringen die naar aanleiding van de crisis in het Golfgebied waren gepubliceerd. Zoals later bleek, vond deze discussie slechts enkele uren voor het uitbreken van het grondoorlog plaats.

'Niemand wil oorlog,' constateerde Verbondsraadslid Guus den Besten, 'maar waar ligt de grens van wat nog acceptabel is? Die subtiliteit is goed afgewogen in het artikel van de voorzitter dat in de Humanist van februari stond. Maar daarnaast heb ik kritiek op de toonzetting van het persbericht waarin het hoofdbestuur zich distantieert van de opvattingen van het Humanistisch Vredesberaad. Op z'n zachtst gezegd vind ik dit onelegant.' Het Vredesberaad was zeer teleurgesteld over de wijze waarop die verklaring, zonder overleg, naar buiten is gebracht. En Verbondsraadslid Joop Bots

meende dat 'als dit onderwerp ons zo verscheurt, het hoofdbestuur geen verklaringen kan uitgeven waarin één bepaalde mening naar voren komt'.

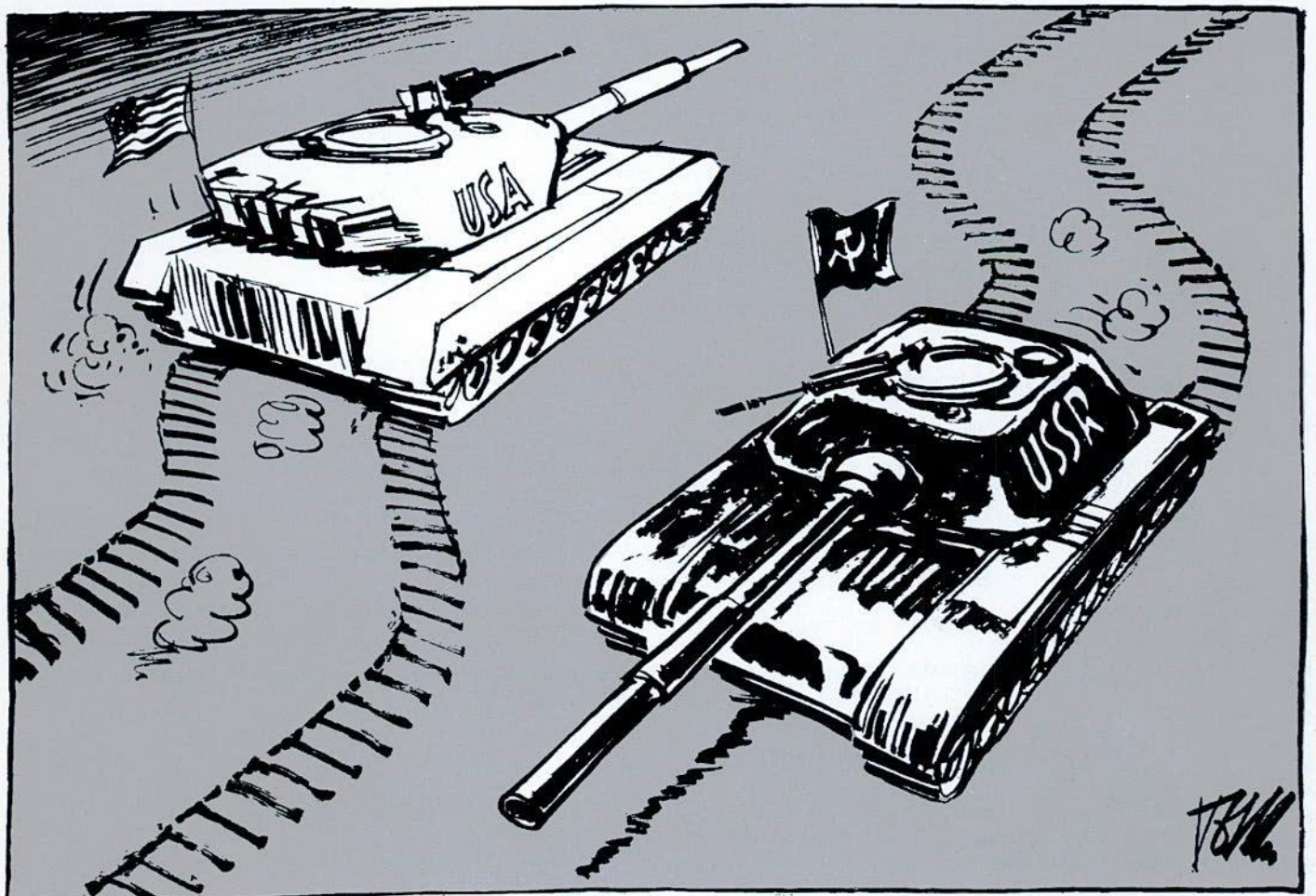
Maar er was ook steun voor de verklaringen van het hoofdbestuur. Zo vond André de Bruin de teksten 'zeer genuanceerd'. Voorzitter Jan Glastra van Loon lichtte toe hoe de verklaringen na rijp beraad en zonder tegenstemmen in het hoofdbestuur tot stand kwamen. 'De situatie was van dien aard dat we als Verbond niet onze mond konden houden. Als levensbeschouwelijk genootschap hebben wij de verplichting om morele grenzen aan te geven aan de deskundigen die over de oorlog beslissen. 'Hij benadrukte dat is gezocht naar een tekst waarin een groot deel van de leden zich in zou kunnen herkennen. De voorzitter gaf ook aan waarom het bestuur behoefte had om een persverklaring uit te geven waarin wordt benadrukt dat het Vredesberaad niet namens het Verbond opereert. 'Het HVB is als autonome werkstichting gerechtigd zelfstandig een mening publiceren. Maar dat bleek verwarrend te werken. Velen lazen de uitspraak

van het Vredesberaad als de opvatting van het Verbond. Daarom was een rechtzetting nodig die beslist niet negatief is bedoeld voor het HVB. Wij wilden duidelijk maken dat ook onder humanisten verschillend wordt gedacht over de oorlog'. Jan Glastra van Loon vroeg zich af of dat eigenlijk ongewenst is. 'Ik zou het raadselachtig vinden als we het hier gemakkelijk allemaal over eens zouden zijn. Als we daarentegen met respect voor elkaar hierover kunnen discussiëren, doen we recht aan de verschillen van mening en dat is winst.'

Na deze uitvoerige verantwoording zag de Verbondsraad af van stemming over het gevoerde beleid.

Er kwamen op de vergadering van de Verbondsraad nog twee andere onderwerpen ter sprake. Er lag een discussienota over pedofilie op tafel. Deze werd met instemming begroet als een solide basis voor verdere discussie in de vereniging. De Verbondsraad sprak er zich met grote meerderheid over uit om een studiedag over pedofilie te houden.

Een ander punt op de agenda was het publi-

citeitsbeleid van het Humanistisch Verbond. Dit naar aanleiding van het inmiddels opgeheven beleidsplatform Publiciteit. Behalve waardering voor de publiciteitsactiviteiten - met name de Humanist werd genoemd - sprak de Verbondsraad bezorgdheid uit over de geringe beschikbare financiële middelen. Enkele sprekers benadrukten dat de verschillende vormen van publiciteit optimaal op elkaar moeten worden afgestemd. De nieuwe afdeling Externe en Interne Communicatie heeft daarbij een centrale taak. Marketingsonderzoek moet uitwijzen hoe onze publiciteit het best kan worden uitgevoerd. Een voorstel om daarvoor nu al geld uit te trekken, werd verworpen.

Bert Boelaars

Oorlog, en wat nu?

Op zondag 7 april organiseert een groot aantal maatschappelijke en levensbeschouwelijke organisaties een discussie-bijeenkomst met als thema 'Oorlog, en wat nu?'. De vraag die op deze dag centraal staat, zal zijn: wat kunnen we nu al doen aan herstel van dialoog, vrede en recht na de Golfoorlog? Aan de orde zullen onder andere komen hoe de situatie zo heeft kunnen escaleren tot een oorlog, hoe op de puinhopen weer opnieuw gebouwd kan worden, en het vijandbeeld en zelfbeeld.

De bijeenkomst begint met een plenaire zitting, waarna er in groepen zal worden gediscussieerd over politiek/militaire aspecten van de Golfoorlog, sociaal-economische aspecten (waaronder ook de Noord-Zuidver-

houding) en religieuze-ethische aspecten (waaronder ook beeldvorming).

Deelnemende organisaties zijn onder andere IKV, Pax Christi, Nederlands Centrum Buitenlanders, NOVIB, politieke jongeren- en vrouwenorganisaties, FNV-jongeren en het International Center for Peace in the Middle East. Ook het Humanistisch Verbond, HIVOS en het HOM steunen het initiatief. Op het moment van het ter perse gaan van deze Humanist, was nog niet bekend waar de bijeenkomst zal worden gehouden, op welk tijdstip en welke kosten aan deelname zijn verbonden. Heeft u belangstelling, neem dan contact op met het secretariaat van de afdeling Publiciteit, tussen 10.00 en 13.00 uur, tel.nr.: 030-318145.

(Ingezonden mededeling)

Bejaardencentrum ERASMUSHIEM

Erasmushiem te Leeuwarden is een modern geoutilleerd verzorgingstehuis voor 162 bewoners. Daarnaast zijn er 105 aanleunwoningen.

Het bejaardencentrum is aangesloten bij de Humanistische Stichting voor Huisvesting van Bejaarden te Amsterdam.

In verband met het vertrek van de huidige funktionaris roept het bestuur van de Stichting Erasmushiem via onze bemiddeling kandidaten op voor de functie van

hoofd algemene zaken hbo-niveau

Deze manager geeft leiding aan de afdeling van ca. 20 medewerkers, werkzaam in de keukensektor, de huishoudelijke dienst, de recreatie-afdeling, de technische dienst en de linnenkamer.

Evenals de kollega's in het managementteam moet de aan te trekken funktionaris bereid en in staat zijn een beleid te voeren, in overeenstemming met de beginselen van die Stichting.

Bij de sollicitatieprocedure zijn betrokken het bestuur, de staf, de bewonerskommissies en de ondernemingsraad.

Voor deze zelfstandige en verantwoordelijke functie gaat de voorkeur uit naar een praktisch ingestelde

leider dienstverlenende sektor

die over de vereiste deskundigheid en ervaring beschikt en die in staat is op een moderne wijze leiding te geven, overleg te plegen, te delegeren en de medewerkers te begeleiden. Bijzondere belangstelling voor het werken met ouderen en het in teamverband behartigen van de specifieke dienstverlening voor de ouder wordende mens zijn essentieel voor het goed vervullen van de functie.

Salariëring en overige arbeidsvoorwaarden zijn volgens de CAO voor Bejaardentehuizen, salarisschaal 11, van **f 3.789,- tot f 5.780,-**. Geboden wordt voorts een welvaarts vaste pensioenregeling bij het PGM.

Kandidaten, m/v, in de leeftijdskategorie van 30-40 jaar, wordt verzocht schriftelijk contact op te nemen met Drs. J. de Zeeuw, onder kode "Erasmushiem".

Psychologisch Instituut Friesland
Bedrijfsadviesbureau Personele Organisatie
Archipelweg 115 - 8921 TH Leeuwarden

Weezenkas viert 100e ledenvergadering

De Weezenkas is een springlevende vereniging. Dat wordt bewezen door het feit dat op 20 april de 100e jaarvergadering op gepaste wijze zal worden gevierd. Niet dat de Weezenkas al 100 jaar bestaat. Bij uitzondering is er kennelijk meer dan één keer per jaar vergaderd. In 1895 werd de Weezenkas opgericht op initiatief van de vader van de vrijdenkers A.H. Gerhard. Een eeuw geleden konden ouderloze kinderen van niet-kerkelijke huize slechts op de lokale armenzorg rekenen. Vandaar dit idealistische initiatief.

Ook nu nog is de Weezenkas volop bezig om wezen en halfwezen morele steun en geldelijke bijdragen te geven. Natuurlijk zijn de sociale voorzieningen en studieregelingen veel verbeterd. Maar de uit praktijk blijkt dat kinderen bij het wegvallen van één van hun ouders worden geconfronteerd met ingrijpende materiële veranderingen. De Weezenkas zorgt dan voor een extraatje.

In 1995 bestaat de Weezenkas 100 jaar en dat belooft een groot feest te worden. Maar ook de 100e ledenvergadering laten we niet ongemerkt voorbijgaan. Het plan is om 's middags en een deel van de avond een gezellige bijeenkomst te houden in het zalencentrum de Eenhoorn in Amersfoort. Na de vergadering is er een feestelijk programma van o.a. muziek, cabaret en een kleine tentoonstelling. Pupillen, oud-pupillen en het Hivos hebben daarvoor hun medewerking toegezegd. In de loop der jaren is de Weezenkas veel oud-pupillen uit het oog verloren. Bent u oud-pupil of kent u oud-pupillen, wilt u dan naam, adres en telefoonnummer doorgeven aan: De Weezenkas, Antwoordnummer 675, 2060 WL Santpoort Zuid.

Een postzegel is niet nodig. Uitnodiging en programma worden dan zo snel mogelijk toegestuurd. En wilt u meer informatie over de Vereniging de Weezenkas, over de doelstellingen en de (zeer lage) contributie, dan kunt u bij hetzelfde adres terecht.

Studiedag hulpverlening familieleden van vermisten

Op vrijdag 8 maart organiseert de Landelijke Organisatie Slachtofferhulp in samenwerking met het ICODO en het Instituut voor Psychotrauma, een studiedag voor hulpverleners en geestelijk raadslieden die ervaring hebben met hulpverlening aan familieleden van vermiste personen. Plaats is Utrecht, toegang gratis. Voor opgave en nadere informatie: Landelijke Organisatie Slachtofferhulp, Mevr. I. van Beek, Postbus 19150, 3501 DD Utrecht. Tel.: 030-340116.

Nieuw wetsontwerp kan juist tot legalisering ongelijke behandeling leiden

Er was lang over gepraat. Maar vorige maand werden woorden dan eindelijk omgezet in daden. De regering bood de Tweede Kamer het ontwerp aan voor een Wet Gelijke Behandeling. Dit zou een eind moeten maken aan elk ongerechtvaardigd onderscheid tussen mensen. Maar helaas. Bij nadere bestudering blijkt het wetsvoorstel niet zo 'strak en helder' te zijn als de regering beloofde.

Ook het nieuwe wetsontwerp laat ruimte voor ongelijke behandeling op grond van seksuele voorkeur. Weliswaar staat in de wet dat niet gediscrimineerd mag worden op grond van hetero- of homoseksuele gerichtheid. Maar er is iets heel essentieels aan toegevoegd: er mag niet worden gediscrimineerd op grond van het enkele feit van hetero- of homoseksuele gerichtheid. Discriminatie op grond van seksuele gerichtheid is dus verboden. Maar er is een tenzij: tenzij iemand daar uiting aan geeft, bijvoorbeeld door samenwonen of door lidmaatschap van een homogroep. Hierdoor zou dan de mogelijkheid blijven bestaan om homoseksuelen en ongehuwd samenwonenden te weren. Daarmee geeft het kabinet

voorrang aan het Grondwetsartikel 23 (vrijheid van onderwijs) boven het Grondwetsartikel 1 (algemeen verbod op discriminatie).

Dit staat haaks op de opvatting van het Humanistisch Verbond. Het Verbond is van mening dat morele of godsdienstige bezwaren tegen homosexualiteit niet mogen leiden tot een Wet Gelijke Behandeling die ongelijke behandeling op grond van seksuele voorkeur toelaat. Het bezwaar van het HV tegen de twee eerdere voorstellen voor een Wet Gelijke Behandeling is dan ook van toepassing op dit nieuwe wetsvoorstel: het bevat ongewenste uitzonderingsbepalingen. Het Humanistisch Verbond heeft nog liever géén Wet Gelijke Behandeling dan een slechte Wet Gelijke Behandeling. Want een wet die ruimte laat voor een afwijkende behandeling van homoseksuele leerkrachten, legaliseert discriminatie. Bovendien brengt zo'n wet het gevaar met zich mee dat degenen die homosexualiteit afkeuren, het zullen beschouwen als een rechtvaardiging voor discriminatie van lesbische vrouwen en homoseksuele mannen - ook 'buiten het onderwijs'.

Ingrid Cramer

Op 23 maart symposium over Golfoorlog: 'Kiezen tussen kwaden'

Op zaterdag 23 maart organiseert het Humanistisch Verbond een symposium over ethische dilemma's van de oorlog onder het thema 'Kiezen tussen kwaden'. Bij het ter perse gaan van deze Humanist waren nog niet alle deelnemers bekend. Wel zullen er in ieder geval inleidingen worden gehouden door prof.dr H.Manschot, hoogleraar aan de Universiteit voor Humanistiek, door dr S. Rozemond, adjunct-directeur van het instituut voor internationale betrekkingen 'Clingendael' en (nog onder voorbehoud) door prof.dr T. van Asperen, hoogleraar wijsgerige ethiek aan de Universiteit van Amsterdam. Ook HV-voorzitter mr.J.F.Glastra van Loon zal op dit symposium een inleiding houden.

Het symposium vindt plaats in 'De Brakke Grond', Nes 45 in Amsterdam, begint om 10.30 uur (de zaal is al om 10.00 uur open) en eindigt om 15.00 uur. De toegangsprijs is f 10,- (inclusief koffie/thee) terwijl ter plaatse lunchbonnen verkrijgbaar zijn voor f 12,50 per stuk. U kunt zich aanmelden aan de zaal. Maar u kunt zich ook verzekeren van een plaats door f 10,- over te maken op giro 58 ten name van het Humanistisch Verbond te Utrecht onder vermelding van 'Symposium 23 maart'. Het entreebewijs zal dan voor u op naam gereed liggen aan de kassa van 'De Brakke Grond' op 23 maart om 10.00 uur.

HUMANISTISCHE BOUWSTICHTING BEJAARDENHUISVESTING

Huurwoningen voor ouderen in Capelle aan de IJssel

In het wooncentrum voor ouderen aan de Fidelio en Tosca in Capelle aan de IJssel komen naar verwachting binnenkort tweekamerwoningen vrij. Belangstellenden kunnen zich hiervoor in laten schrijven.

Het wooncentrum voor ouderen bestaat uit zelfstandige woningen en een aantal gemeenschappelijke ruimten. Bijvoorbeeld ontmoetingsruimte, hobbyruimte, wasserette, logeerkamers. De bedoeling van een wooncentrum is dat bewoners gemakkelijk met elkaar in contact komen en in de gemeenschappelijke ruimten samen activiteiten ondernemen. Een beheerder onderhoudt de algemene ruimten. Bovendien staat hij de bewoners met raad en daad ter zijde.

De woningen zijn comfortabel ingedeeld. Naast de woon- en slaapkamer hebben de tweekamerwoning een inpanidige ruime

berging. Elke woning is aangesloten op een alarmeringssysteem dat dag en nacht bewaakt wordt.

Voorzieningen zoals winkels en openbaar vervoer zijn op loopafstand van het wooncentrum te bereiken.

De huurprijs van de tweekamerwoningen is ongeveer 825 gulden. Dit bedrag is inclusief de bijkomende kosten voor o.a. verwarming, water, alarmeringssysteem, beheerder en algemene ruimten. Bewoners met een laag inkomen kunnen individuele huursubsidie aanvragen.

Voor meer informatie en/of inschrijving:

Humanistische Stichting voor Huisvesting van Bejaarden, Postbus 599, 2900 AN Capelle a/d IJssel. Tel.: 010-4504766.

(Ingezonden mededeling)

De Stichting Geestelijke Verzorging in Ziekenhuizen, Bejaardenhuizen en Verpleeginrichtingen te Rotterdam e.o., vraagt voor het Deltaziekenhuis te Poortugaal een:

HUMANISTISCH GEESTELIJK RAADSVROUW/MAN

voor 32 uur per week.

Het Deltaziekenhuis is een psychiatrisch ziekenhuis. Binnen de instelling bevinden zich de sectoren: Ambulante zorg, Opname en Vervolgbehandeling, Langdurige behandeling en Beschermd Wonen, Bejaardenpsychiatrie.

Tot de taken behoren

- een bijdrage leveren aan de geestelijke verzorging ten dienste van patiënten en hun familie;
- het meewerken aan de integratie van de geestelijke verzorging in het ziekenhuis;
- het leveren van een eigen bijdrage aan de optimalisering van het leefklimaat;
- vorm geven aan bezinningsbijeenkomsten en gespreks-groepen;
- het verzorgen van lessen levensbeschouwelijke oriëntatie binnen het kader van de verpleegkundige-opleiding.

Gevraagd wordt:

- een afgeronde opleiding aan het Humanistisch Opleidings Instituut;
- bereidheid tot samenwerking in teamverband met de geestelijk verzorgers van rooms-katholieke en protestante signatuur;
- inhoudelijke benoeming tot humanistisch geestelijk raads-vrouw/man door het Humanistisch verbond.

Gezien de samenstelling van de dienst gaat de voorkeur uit naar een humanistisch geestelijk raadsvrouw.

Het salaris wordt vastgesteld overeenkomstig FWG-schaal 65.

De aanstelling zal plaatsvinden bij de Humanistische Stichting Geestelijke Verzorging.

Inlichtingen kunt u verkrijgen bij de directie: de heer E.H. Schuijjer, alsmede bij de heer L.J.S. Rogier, voorzitter van de Stichting Geestelijke Verzorging, tel.: 010-4148811 en mevrouw M.E. van Angeren, hoofd van de dienst geestelijke verzorging in psychiatrische ziekenhuizen en verpleeghuizen van het Humanistisch Verbond, tel.: 030-318145.

Uw schriftelijke sollicitatie kunt u binnen 14 dagen richten aan de Stichting Geestelijke Verzorging in Ziekenhuizen, Bejaardenhuizen en Verpleeginrichtingen te Rotterdam e.o., Postbus 70, 3000 AB Rotterdam.

Socrates benoemt twee hoogleraren

Sinds kort kent de stichting Socrates twee nieuwe bijzondere hoogleraren. Op 15 februari werden dr. H. Visser (52) benoemd tot bijzonder hoogleraar op het gebied van de humanistische visies op mens en computer bij de Rijksuniversiteit Limburg. En op diezelfde dag werd voor de Universiteit Twente dr. J.W. de Beus (39) benoemd tot bijzonder hoogleraar op het gebied van de politieke filosofie, in het bijzonder de humanistische bezinning op politieke vraagstukken.

HSN-studiedag over milieu

Op zaterdag 20 april houdt het Humanistisch Studiecentrum Nederland (HSN) een studiedag over het milieu met als titel 'Groei en Evenwicht'. De dag begint om 10.00 uur, eindigt om 16.00 uur en vindt plaats bij Humanitas-Rotterdam, Pieter de Hoochweg 110 in Rotterdam. U kunt zich aanmelden door f 10,- over te maken op giro 550334 van de HSN in Utrecht.

Na de opening van de dag door mevrouw M.J.H. den Ouden-Dekkers, zullen lezingen worden gehouden door prof.dr D.J. Wolfson (over economische groei en economisch evenwicht), Ir.F. Bruning (over de behandeling en preventie van industriële watervervuiling), prof.dr H.J. Achterhuis (over de filosofie van ecologisch duurzaam leven), prof.dr R.W. Hommes (over wijzigingen in de instelling van de mens tegenover de biosfeer) en drs. E.H.T.M. Nijpels (over recente ontwikkelingen met betrekking tot milieubeheer). Na deze lezingen zal een paneldiscussie worden gehouden onder voorzitterschap van mevrouw L. Boeykens, waarbij er gelegenheid zal zijn voor vragenstellen en discussie.

Rekenschap over rituelen

Het maartnummer van *Rekenschap* is gewijd aan het onderwerp rituelen. Henk Manschot en Albert Nieuwland (die het nummer samenstelden) hebben tevoren gepoëit hoe het met de rituelen binnen het Nederlandse Humanistisch Verbond is gesteld.

Humanisten tonen soms aversie tegen rituelen omdat het vooral met godsdienst verband zou houden. Toch kent het humanisme, zo blijkt uit een inventarisatie van HV-medewerker Dick Metselaar, tal van rituelen. In de Angelsaksische landen en in Noorwegen vieren humanisten in gemeenschapsverband de geboorte van kinderen. Belgische humanisten vieren de overgang van kinderen naar de puberteit en Duitse vrijdenkers staan speciaal stil bij de overgang naar de volwassenheid. In de Angelsaksische landen zijn verder humanistische huwelijksvieringen, vieringen van homo-relaties en soms ook van scheidingen. En in tal van landen zijn speciale feesten bij wisselingen van de seizoenen.

In Nederland is de humanistische uitvaartbegeleiding misschien wel het bekendste ritueel onder humanisten. Maar zondagochtendbijeenkomsten – met discussie na, ledenvergaderingen en nieuwjaarsbijeenkomsten kunnen natuurlijk ook als rituelen van de humanistische beweging worden omschreven. Weinig afdelingen erkennen dit echter, zo bleek uit de peiling. 'Bezinning' en 'ritueel' lijken elkaar uit te sluiten. Ten onrechte. Het voornaamste doel van dit maartnummer van *Rekenschap* is om de oriëntatie op humanistische rituelen te verbreden.

Het openingsverhaal is een beschouwing van Gerhard Binkhorst over de veranderende functie van het ritueel in het klassieke Griekenland, met behulp van teksten van de tragediedichters Aeschylus, Sophocles en Euripides.

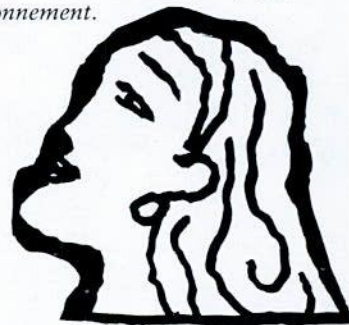
Jacques Janssen houdt zich vervolgens in een artikel bezig met de vraag waarom bekende traditionele studentenrituelen in de jaren zestig verdwenen en waarom anno 1991 er toch weer meer belangstelling is voor deze rituelen.

Met name ook voor humanistische geestelijk verzorgers is het artikel van de Belgische hoogleraar Patrick Vandermeersch interessant. Dat gaat over het mogelijke conflict tussen psychotherapeuten en geestelijk verzorgers bij de toepassing van bepaalde rituelen in de hulpverlening.

John Luijs wijst er in een artikel op dat het HV een dubbelzinnig beleid voert. Enerzijds stimuleert het de rituelen van humanistische bezinning, maar anderzijds ook de rituelen van geborgenheid in de afdeling. Bezinning staat echter in het teken van rationele afstandelijkheid, een houding die niet past bij het streven naar een hecht gemeenschapsleven met vieringen en rituelen. Het HV dient aan deze gespletenheid een einde te maken

en John Luijs stelt alvast een keuze voor. Verder werd in *Rekenschap* de afscheidsrede van Socrates-hoogleraar Marcel Fresco opgenomen. De Losse notities zijn van de hand van de bekende vertaler van Franse poëzie Ernst van Altena. Hij schrijft over de functie van 'het ritueel van rijm, ritme en regelmaat' in de dichtkunst.

U kunt dit nummer van Rekenschap bestellen door f 12,50 te storten op giro 582293 t.n.v. stichting Socrates te Utrecht onder vermelding van 'Rekenschap maart 1991'. Een abonnement kan worden aangevraagd door te schrijven naar het Humanistisch Verbond, Antwoordnummer 2181, 3500 VB Utrecht (een postzegel is niet nodig). De abonnementsprijs is f 45,- (4 nummers). Wacht met betalen s.v.p. op onze acceptgirokaart. Nieuwe abonnees ontvangen met korting naar keuze één van de volgende HV-uitgaven: Welzijn zonder grenzen voor f 20,- (i.p.v. f 24,50) of Humanisme in het leven van... voor f 5,- (i.p.v. f 8,50). Gaarne uw keuze vermelden bij opgave van het abonnement.

Twee nieuwe HVO-brochures verschenen

In de reeks 'Visies op Onderwijs' van de stichting Humanistisch Vormingsonderwijs zijn twee nieuwe brochures verschenen. De eerste van Piet Feld draagt de titel 'Een humanistische visie op ontwikkelingseducatie' en beschrijft hoe in de loop der tijd de ideeën over het onderwijs over de Derde Wereld zijn veranderd en hoe humanisten daar tegenaan kijken. Er is ook een uitgebreide praktijkbeschrijving in deze brochure opgenomen. Prijs is f 3,-

De tweede brochure heet 'Een perspectief voor Geestelijke Stromingen' en geeft de stand van zaken van het onderwijsmateriaal voor dit nieuwe vakgebied op de basisschool. Het materiaal is in twee benaderingen (antwoordgericht en vragengericht) verdeeld. Vooral in combinatie met elkaar zijn ze bruikbaar voor de praktijk. De brochure bevat veel titels van materialen, adressen en criteria. Auteurs zijn Sylvia Kohlmann en Fred Wartna. Prijs is f 5,-

U kunt deze brochures bestellen door het juiste bedrag over te maken op giro 430233 ten name van Publicaties HVO te Utrecht.

U IS NIE VAN HIER NIE ?

Reportages uit Zuid-Afrika zijn
nog tot begin april te horen op vrijdags:
VPRO's 'Het Gebouw' op radio 1 van
10.30 uur tot 11.05 uur.

door Babet Niemel & Roel van Broekhoven

GE
U

Foto: Hollands Hoogte/Kadir van Lohuizen

ENGED BERICHT - HET 'NIEUWE' ZUID-AFRIKA

Ze wonen vanaf januari dit jaar met hun twee kinderen in Kaapstad, Zuid-Afrika. Als gemengd stel - hij wit, zij 'gekleurd' - doen Babet Niemel en Roel van Broekhoven voor de VPRO-radio iedere week verslag van hun ervaringen in het 'nieuwe' Zuid-Afrika.

Een jaar geleden werd Nelson Mandela vrijgelaten, en vorige maand kondigde president De Klerk aan dat de laatste gehate apartheidswetten zullen worden afgeschaft. Verheugend nieuws in een tijd van oorlog aan de Golf en het toenemende geweld in de Sovjet-Unie. Hoe hoopvol zijn de ontwikkelingen in Zuid-Afrika? Zullen de ultrarechtse blanken alle veranderingen kunnen verkroppen?

Een gemengd bericht uit het 'nieuwe' Zuid-Afrika waar de apartheid nog lang nie uit de hoofden van de mensen is verdwenen nie.

De man lacht ons vriendelijk toe. Hij is verkoper van plastic potten waarin pindakaas wordt gedaan. De drie grote kartonnen dozen die hij van de lopende band haalt, lijken niets te wegen. Waar gaat onze reis heen?

Als hij onze bestemming verneemt, beviert de glimlach. „Good luck”, wenst hij ons toe en draait zich om.

De weg naar De Aar is heet, eindeloos en stoffig. Af en toe rent een zich vervelende struisvogel een eindje met de auto op. De aarde is roodbruin met lage stekelige bosjes. De Karoo heeft een geheel eigen charme. Dat is geen tekst uit een reisbrochure, dat zeggen de mensen hier zelf.

Er zijn weinig stops onderweg, de dorpen met namen als Spijtfontein, Witput en Houtkraal herinneren aan een provinciaal Hollands verleden. In Hopetown, halverwege Kimberley en de Aar, schopte eind vorige eeuw een kind tegen een steen. Die steen bleek een diamant. Eén van de eerste die in Zuid-Afrika werd gevonden. Zo te zien heeft Hopetown zich weinig van de vondst aangetrokken.

Op de plek waar de weg de Oranjerivier kruist, heeft de eigenaar van het Caltex benzinestation zijn woonkamer in een wegrestaurant veranderd: Dressoirs, koperen kolenkitten en eindeloze rijen koelvitines met glazen deuren. Op elke deur een briefje met dezelfde tekst: *Kies eerst, voor u de deur opent.*

We zitten pal voor de air-conditioning, drinken gifgroene limonade en eten koeksisters, een nationaal Zuidafrikaans koekje, een soort oliebol gevuld met suikerstroop. Achter de balie zit de eigenaresse te praten met een blanke man. Er wordt veel in onze richting gekeken. Ik vraag waar de wc is en wordt buitenom verwezen naar het toilet van het benzinestation. Had ik daar ook moeten plassen als ik niet bruin was geweest?

We zijn nu twee maanden in Zuid-Afrika, het 'Nieuwe Zuid-Afrika' waar president De Klerk een jaar geleden Nelson Mandela vrijliet en in februari dit jaar de meest schrijnende apartheidswetten herriep. We hebben domicilie gekozen in wat door Zuidafrikanen graag wordt afgeschilderd als het 'liberale bolwerk' van het land, de stad Kaapstad aan het zuidelijkste puntje van het Afrikaanse continent.

Hier landde in de 17e eeuw de hollander Jan van Riebeeck, met de opdracht om een bevoorradingsstation voor schepen op weg naar Indië te stichten. Het was schoelje wat hij bij zich had. Manschappen die nauwelijks wilden deugen en het Zuidafrikaanse avontuur zagen als een uitweg uit het Holland van die tijd.

Onder Van Riebeecks bevel werd het puntje van de Kaap rijp gemaakt voor kleine landbouw. Ze kochten schapen van de autochtone bevolking om de schepen op weg naar Indië te voorzien van vers vlees. Die autochtone bevolking was dun gezaaid. Het waren Khokhois en San (Hottentotten en Bosjesmannen), Afrikaanse stammen die als nomaden leefden van de veeteelt.

In het huidige Zuid-Afrika leven zij slechts voort in geografische namen als de Hottentot-Holland Bergen aan de rand van Kaapstad. De Khokhois en de San zijn niet meer, ze bleken niet opgewassen tegen het geweld van de immigrerende Europeanen. Die Europeanen van toen vormen nu de enige witte stam die het Afrikaanse continent herbergt, de Boeren-Afrikaners.

Niemand heeft toendertijd de moeite genomen ook hen in detail in te delen. Zulu's, Xhosa's of Tswana's, zwart was zwart en van geen betekenis.

En al die verschillende groeperingen hebben nog steeds hun eigen voorzieningen. Eigen scholen, eigen gezondheidszorg, eigen woongebieden. Zo zijn er 14 departementen voor onderwijs en 15 voor gezondheidszorg. Het maakt de administratie van 'gescheiden ontwikkeling' tot een kostbare zaak. Eén van de omstreden hervormingen die president De Klerk heeft aangekomen, moet aan die zonderlinge indeling een einde maken. Op weg naar het Nieuwe Zuid-Afrika.

HET ZWEMBADINCIDENT

Ik zou De Aar nooit gezien hebben als ik niet in de 'Argus', een lokale Kaapse krant, had gelezen over wat ze in De Aar eufemistisch 'het zwembad-indicent' noemen.

Een groepje gekleurde kinderen en hun onderwijzers wordt op een zomerse zondagmiddag door een groep tierende blanken uit het zwembad geslagen omdat „zwarten en kleurlingen hun vuil niet in ons zwembad kunnen komen afwassen”.

De blanken zijn Afrikaner Boeren, actieve leden van de ultrarechtse *Afrikaner Weerstandsbeweging*, de AWB.

Ze staan fier op een foto in de krant. Mannen, vrouwen en kinderen in khaki met op de heup revolvers en om de borst holsters met kogels. Een vrolijk familieportret.

Daar dus is 'het goede oude Zuid-Afrika', waar Roels' oom Cor met heimwee over had

Openbare toiletten op
Johannesburg anno 1977.
Al verleden tijd?

is eerlijk, als je in dit land al liberaal kunt zijn, dan verdient Kaapstad deze eretitel. Van grof racisme was tot nu toe geen sprake, alhoewel mijn aanwezigheid in een exclusief blanke wijk soms verwarring wekt. Een meloenverkoper (ras: kleurling) belt aan de deur. Wil ik misschien *spanspek* kopen, ze zijn lekker zoet. Nee, nee, wuif ik beleefd en ook aan mango's heb ik geen behoefte. Ik sta op het punt de deur te sluiten, maar de verkoper is nog niet overtuigd. En de witvrouw dan, hoe weet ik dat zij geen vruchten van hem wil? „Maar er is hier geen witvrouw,” zeg ik, „ik woon hier.” De man draait zich ziedend om en schreeuwt woedend tegen een lege straat dat dit wel heel arrogant is, dat hij moet geloven dat ik de vrouw des huizes ben. Wat een verbeelding. Scheldend loopt hij de straat uit.

In het begin van ons verblijf hier was ik op mijn hoede, elke blanke was immers een potentiële racist. Maar in het nieuwe Zuid-Afrika is het niet meer 'comme il faut' zwarten *Kaffirs* te noemen en kleurlingen *Hottots*.

En bovendien, zo sprak oom Cor mij bevoegend toe, getroffen de geldende rassentheorie mij niet. Ik was blootgesteld aan jaren van Nederlandse beschaving, hij kon zien dat ik de cultuur 'tot in mijn botten' had opgenomen, ik was een beschaafd mens.

Volgens Jan van Eck, parlementslid voor de minuscule Democratische Partij, kun je huidige Zuid-Afrika als volgt kenschetsen: „Vroeger zou men een zwarte botweg de toegang tot een zwembad hebben ontzegd omdat hij zwart was. Nu zegt men: „Je mag wel binnen, maar dan moet je je wel gedragen.” Een beschaafde blanke heeft geen bezwaar tegen een beschaafde zwarte. Van Eck: „Vroeger was het racisme open, nu is het hypocriet en verborgen.”

Reden genoeg voor ons om naar De Aar te gaan om zelf eens kennis te maken met dat oude Zuid-Afrika.

BEHULPZAAM

Aan de telefoon is commandant Bothma, de plaatselijke leider van de AWB, een en al behulpzaamheid. We zijn hartelijk welkom, hij zal zelfs vrijnemen, om ons rond te leiden in zijn dorp. We spreken af elkaar om half een in hotel De Aar te treffen.

Daarvóór wil ik de kleurlingen die zo toegetakeld zijn, spreken.

In eerste instantie denk ik dat Darwin Solomon blank is. Hij heeft blauwe ogen, blond krulhaar. Zijn zoon van vijf heet Vlammeke, en is roodharig. Een vergissing?

Darwin lacht om mijn verwarring. Hij wijst op zijn neus. „... dat de neus van een blanke?” Nee, nee er is wel degelijk een hoop zwart bloed in de familie.

Darwin is onderwijzer op de kleurlingen-

'Maar er is hier geen witvrouw,' zeg ik, 'ik woon hier.' De man draait zich ziedend om en schreeuwt woedend tegen een lege straat dat dit wel heel arrogant is, dat hij moet geloven dat ik de vrouw des huizes ben.

KLEURBEWIJS

In het enige hotel dat het plaatsje De Aar rijk is, en dat heel treffend *Hotel de Aar* heet, krijgen we een mottige kamer toegewezen. De Aar kan zich niet in een grote toeristenstroom verheugen. De receptioniste verbaast zich over mijn Nederlandse paspoort. „Zo, u is nie van hier nie?”, zegt ze, bladerend door mijn identiteitsbewijs.

Nee, gelukkig niet, denk ik.

Ze is een kleurlinge. Het is verbazend hoe snel je hier 'kleurbewust' wordt. In Nederland noem ik mezelf zwart, in Zuid-Afrika ben ik hergedefinieerd als kleurling.

Kleur luistert nauw in dit land. Eerst is er natuurlijk blank, (witte Afrikaners en witte Britten), dan is er een rijk geschakeerd palet van kleurlingen, 'Bruinmensen' in het Afrikaans: Cape-coloureds, Maleiers, Indiërs, Chinezen en gewone kleurlingen. Op de onderste sport van de ladder staan de zwarten.

gesproken tijdens een theevisite in ons huis in Kaapstad. Oom Cor heeft een spierwitte hond met de naam Kees die een hekel heeft aan zwarten. Oom Cor, die gelooft dat er een biologisch verschil is tussen zwart en blank. Dat heeft hij in de dik 40 jaar die hij hier nu woont, wel geleerd.

Verontschuldigend voegt hij er aan toe, terwijl hij me over z'n theekopje aankijkt: „In ieder geval Zuidafrikaanse zwarten, die zijn definitief anders.”

Het is volgens hem medisch bewezen en trouwens, je ziet het toch zelf als je 40 jaar met ze optrekt?

Nog een koekje, oom Cor?

LIBERAAL

Oom Cors theorieën zijn een exceptioneel geluid. In de Moederstad van Zuid-Afrika valt iedereen over elkaar heen om het predikaat *liberaal* opgeplakt te krijgen. En eerlijk

Foto: ABC-Press

Vroeger zou men een zwarte botweg de toegang tot een zwembad hebben ontzegd omdat hij zwart was. Nu zegt men: Je mag wel binnen, maar dan moet je je wel gedragen.

school van De Aar en woont in de kleurlingenwijk, die nauwelijks onderdoet voor de betere blanke wijk van het dorp. Patiobungalows en sierhekken voor de meer gefortuneerden.

Op de bank in zijn huis zit een trillende oude vrouw. Darwin noemt haar 'Auntie'. Ze is net die morgen uit haar huis gezet omdat ze een huurachterstand heeft. De mannen van de gemeente zijn gekomen en hebben de deur op slot gedaan. Eerst moet Auntie maar eens met geld over de brug komen, hebben ze gezegd. Maar Auntie heeft geen geld. Ze hoopt dat haar dochter in Kaapstad haar een cheque heeft gestuurd. Zou meneer Darwin haar zolang kunnen helpen? Straks komen de kinderen uit school en dan kunnen ze het huis niet in.

Vind ik het heel erg, vraagt Darwin, als we eerst langs huisvesting rijden om daar te vragen wat er aan de hand is?

De straten van de kleurlingenwijk zijn op dit

moment van de dag het speelplein voor kinderen. Kinderen in schooluniform, blauwe overgooiertjes, blauwe korte broeken en allemaal met een stropdas. We gaan stapvoets, Darwin wordt overal gegroet. Een witte pick-up maant ons tot stoppen. „Dat zijn de jongens van huisvesting,” gromt Darwin en stapt uit.

Er wordt wat gesmoesd en gelachen en Aunties zaak lijkt opgelost. „Ze gaan de deur nu losmaken,” zegt Darwin voldaan.

HET KLEURLINGENBAD

Hij wil me graag het zwembad laten zien. Of beter, de zwembaden. In De Aar zijn er drie, één voor de blanken, één voor de kleurlingen en één voor de zwarten. Tenminste, dat was vroeger zo. Oktober vorig jaar besloot president De Klerk de openbare voorzieningen open te gooien voor elke Zuidafrikaan, ongeacht zijn of haar ras. In principe kan nu

iedereen gaan zwemmen waar hij wil.

„Maar ik zie hier nog niet snel een blanke komen,” zegt Darwin bitter. We staan bij het kleurlingenbad wat er, zeker in deze hitte, erg aantrekkelijk uitziet. Groene grasveldjes, spartelende kinderen.

Darwin roept een jonge jongen, Vincent en een Charles, dertigjarige man die ook onderwijzer is. Ze waren op die zondagmiddag bij het 'zwembad-incident'.

„We waren hier met de kinderen, het water was een beetje troebel en, in een opwelling, besloten we naar het blanke bad te gaan. Het is hier vrij ver vandaan, zo'n kilometer of tien. In eerste instantie was er niets aan de hand, de kinderen speelden in het kinderbad, wij lagen te zonnen op de zonneweide. Het was een leuk avontuur, we voelden ons lekker. Toen kwam Vlammeke naar me toe gelopen. Een blank meisje was haar broertje uit het poedelbakje komen halen en had gezegd: „Kom broertje, hulle daar hebben kieme,” (bacteriën).

„Even daarna liepen een paar jongens op Vincent af en begonnen aan hem te trekken en te duwen. Ik wilde er net op af gaan, toen de badmeester de blanke jongens wegzond. Ze gingen in een hoek van de zonneweide staan. Ze waren met een stuk of 15, steeds omkijkend naar ons.

Een paar minuten later zag ik dat veel blanken vertrokken. Ze gingen het water uit en naar de kleedhokjes. Ik roep de kinderen bij

elkaar en zei dat ze zich moesten aankleden. De jongens die aan Vincent hadden getrokken, waren verdwenen. Ik was bang dat ze de banden van mijn auto zouden lek prikken, dus ik liep naar buiten om te kijken. Op dat moment kwam er een pick-upauto aanrijden met drie mannen erin. Ze hadden baarden en ik vermoedde, dat ze van de AWB waren. Ze liepen achter me aan naar binnen en sisten: „Jij blanke kaffir, we krijgen jou wel uit De Aar weg.”

Ik heb niets gezegd, ben naar de kinderen toegegaan en heb ze achter in de auto gezet. Op een afstandje stond een groepje blanken te kijken en te lachen, die vonden het een leuk spektakel. Bothma liep naar me toe en begon te schreeuwen: „Jullie benne dieren, de bijbel zegt het toch.”

Toen trokken ze Vincent uit de bak van de pick-up, en sloegen Vlammeke met een snorkel op zijn hoofd. Een andere man sloeg Charles hier met een fietsketting over zijn gezicht.”

Darwin draait het hoofd van Charles een slag naar links. Het lidteken dat boven zijn wenkbrauw tot onder de wang loopt, is nog niet helemaal dicht.

Een klein meisje van 6 werd door Bothma bij de keel gegrepen en begon hysterisch te gillen. Vincent staat bij dit hele verhaal te wippen van hak op teen, van teen op hak. Hij is nog steeds razend. Voor hem hebben blanken afgedaan. De hele week na het incident is hij het dorp ingegaan, in de hoop één van de aanvallers tegen te komen. Om hem te vermoorden, om hun op hun bek te slaan, om zijn woede af te kunnen reageren. Hij wil niet meer naar school. Een paar van de leraren daar zijn blank. Voor het incident kon hij dat wel hebben, nu kan hij niet meer naar ze luisteren. Hij ziet geen toekomst meer met blanken. Charles knikt instemmend. De sfeer is gespannen, de mannen

We wantrouwen al die plotselinge openheid. Ook bakker Hendriks zal nu niet toegeven dat apartheid een verwerpelijk systeem was. Net als iedereen zegt hij: 'Ik heb nooit iets fout gedaan. Niks gedaan waarvoor ik me nu hoeft te schamen.'

voelen zich intens vernederd. Darwin steekt zijn zoveelste sigaret op. „Ik heb Vlammeke niet kunnen verdedigen,” zegt hij en staart voor zich naar de grond.

Het is half een, tijd voor onze afspraak met de AWB. Voor het hotel staan twee mannen te dralen bij hun auto en kijken steeds naar Roel en mij. Dan stappen ze in en rijden weg. „Dat moeten ze geweest zijn,” zegt Roel. We zijn er van overtuigd dat ze niet zullen terugkeren. Boven in onze kamer overleggen we, een beetje zenuwachtig. We hadden 'thuis' in Kaapstad plannen gemaakt. Ik (als 'kleurling') zou uit beeld blijven tot Roel ze had kunnen interviewen, daarna zou ik pas tevoorschijn komen, of misschien wel helemaal niet. Maar onderweg bedachten we dat het toch nonsens was om aan hun wetten te gehoorzamen. Niks stiekem, als ze moeite zouden hebben met een gekleurde journalist, dan moest dat maar.

Nu hebben we allebei spijt, het zou jammer zijn na die hele reis de heren niet eens te spreken te krijgen.

WANTROUWEN

Er woont een bakker in De Aar, bakker Hendriks. Veertig jaar geleden emigreerde

hij uit Nederland naar Zuid-Afrika, waar hij z'n beroep voortzette. De Aar was toentertijd nog maar een klein vlekje op de kaart. Een handjevol zwarten, een handjevol kleurlingen en nog minder blanken.

Nu is bakker Hendriks gepensioneerd, zijn kraakheldere winkel wordt gerund door zijn dochter en schoonzoon. Sinds 22 jaar zit Hendriks in de gemeenteraad van De Aar, hij is een fervent aanhanger van De Klerk en is 'heeltemaal' voor de huidige veranderingen.

Tenslotte zijn de meesten van zijn klanten zwarten en kleurlingen. En volgens Hendriks kan dit land economisch niet overleven zonder die groepen min of meer tevreden te stellen. „Politieke onrust is niet goed voor de zaken. Vorig jaar nog hebben de kleurlingen en de zwarte gemeenschap alle witte winkels geboycot. Ze kwamen hier geen brood kopen, het heeft me duizenden rands gekost,” zegt de kleine zelfstandige. Hendriks gaat regelmatig terug naar Nederland waar hij zich wild ergert aan de publieke opinie over zijn nieuwe vaderland.

We lunchen in Hendriks bungalow in de goudkust van De Aar. „Dit is veertig jaar hard werken, hoor,” zegt hij. Het interieur in huize Hendriks ademt een hollands sfeer. Veel zwaar eiken meubelen. „Vinden

Boerengesezin in Nelspruit

jullie het nu niet heel anders hier?," vraagt zijn vrouw die vis in kaassaus opschept. „Anders dan ze in Nederland willen doen geloven over dit land?"

Ja, we vinden het anders dan verwacht. Maar weer anders anders dan bakker Hendriks en zijn vrouw zouden willen. Wij wantrouwen al die plotselinge openheid, zelfs van deze hartelijke bakker. Ook bakker Hendriks zal nu niet toegeven dat apartheid een verwerpelijk systeem was. En net als iedereen zegt hij: „Ik heb nooit iets fout gedaan. Niks gedaan waarvoor ik me nu hoeft te schamen."

Als we hem vragen of er nu verschil is tussen een blank en een zwarte medemens, moet hij even diep nadenken. „Als mens zijn we allemaal gelijk," zegt hij dan, zijn woorden zorgvuldig kiezend. „Maar als we het hebben over discipline, over verantwoordelijkheidsgevoel... , dan zijn ze nog ver achter."

Om daarna te vertellen met hoeveel moeite hij begin jaren zeventig(!) de eerste lagere school voor zwarten in De Aar wist te krijgen. Zwarten zijn dus, om maar eens een bekend cliché te gebruiken, niet minder maar anders. En het voordeel van de 'nieuwe' Zuidafrikanen als bakker Hendriks is dat die bereid zijn te erkennen dat een behoorlijke scholing de achterstand uit de wereld zou kunnen helpen. Waarmee de 'achterlijkheid' van de zwarte niet meer zo aangeboren is als voorheen in dit land algemeen door blank werd verkondigd.

Maar onder deze laag van 'liberalisme', schuilt nog de last uit een donker verleden. „Toen ik in Nederland was," vertelt de bakker aan de lunch, „hadden wij een keer een Surinamer te eten. Ik moet toegeven, die man had werkelijk manieren, ik heb nog

'Nieuwe' Zuidafrikanen zijn nu bereid te erkennen dat een behoorlijke scholing de achterstand uit de wereld zou kunnen helpen. Waarmee de 'achterlijkheid' van de zwarte niet meer zo aangeboren is als voorheen door blank werd verkondigd.

nooit iemand zo elegant met mes en vorm om zien gaan." Ik beheers me en onderdruk een sterk verlangen de waterkaraf van tafel te vegen.

WELCOME

Precies om half een gaat de telefoon op kamer 15 van hotel De Aar. Dus toch.

„Er zijn een paar mensen beneden, die u willen zien," zegt de receptioniste. dat moet de AWB zijn.

Een paar stappen achter Roel loop ik de trap af. Er staan vier vrouwen in de lobby, armoedig gekleed, de haren onverzorgd en piekerig langs het gezicht. Ze begroeten hem vriendelijk, heten hem welkom in De Aar. Dan kom ik aanlopen. Roel draait zich om en zegt: „En mag ik jullie voorstellen aan Babette Niemel."

Er valt een doodse stilte. Ik zie de gekleurde receptioniste achter haar bureau wegduiken. De vrouwen kijken elkaar aan, de rechtse giechelt wat nerveus. Ik steek mijn hand uit en pak de hand van de grootste van de vier. Die mompelt iets van haar naam en „nice to meet you". De anderen volgen met tegenzin. Ze blijven elkaar als schoolmeisjes veelbetekend aanzien.

„Where are the men?," roept Roel opge-ruimd.

„Eh, ... die komen zo, ze moesten zich nog even omkleeden," liegt de grote vrouw. Er parelt zweet op haar neus, zenuwachtig duwt ze het montuur van haar bril op zijn plek.

„We gaan ze wel even halen." Het groepje struikelt het hotel uit. Vanachter de balie klinkt een onderdrukt gehinnik. De recepti-oniste heeft van het toneelstukje genoten.

„Welcome to De Aar," zegt ze, „I hope you enjoy your stay."

Een paar minuten later arriveren 'commandant' Bothma en 'korporaal' Stein. Ze vertrekken geen spier, maar halen opgelucht adem als ik ze in het Hollands aanspreek. Net als veel Afrikaner boeren spreken ze nauwelijks Engels.

Bothma heeft een vlassige baard, rossig. Hij mist twee voortanden. Stein, zijn maat, heeft een martiale snor waarvan de punten zorgvuldig met groene zeep zijn opgedraaid. „Hij was de man van de fietsketting," bedenkt ik. Hij heeft vriendelijke bruine ogen en is wat verlegen met zijn grote logge gestalte. De commandant voert het woord. Natuurlijk hebben ze niemand dat zwembad uitgeslagen. Ze zijn te hulp geschoten, toen ze hoorden dat dronken kleurlingen jonge meisjes lastig vielen in het bad. En toen hebben ze die kleurlingen 'wegge-

Zwarten in een township

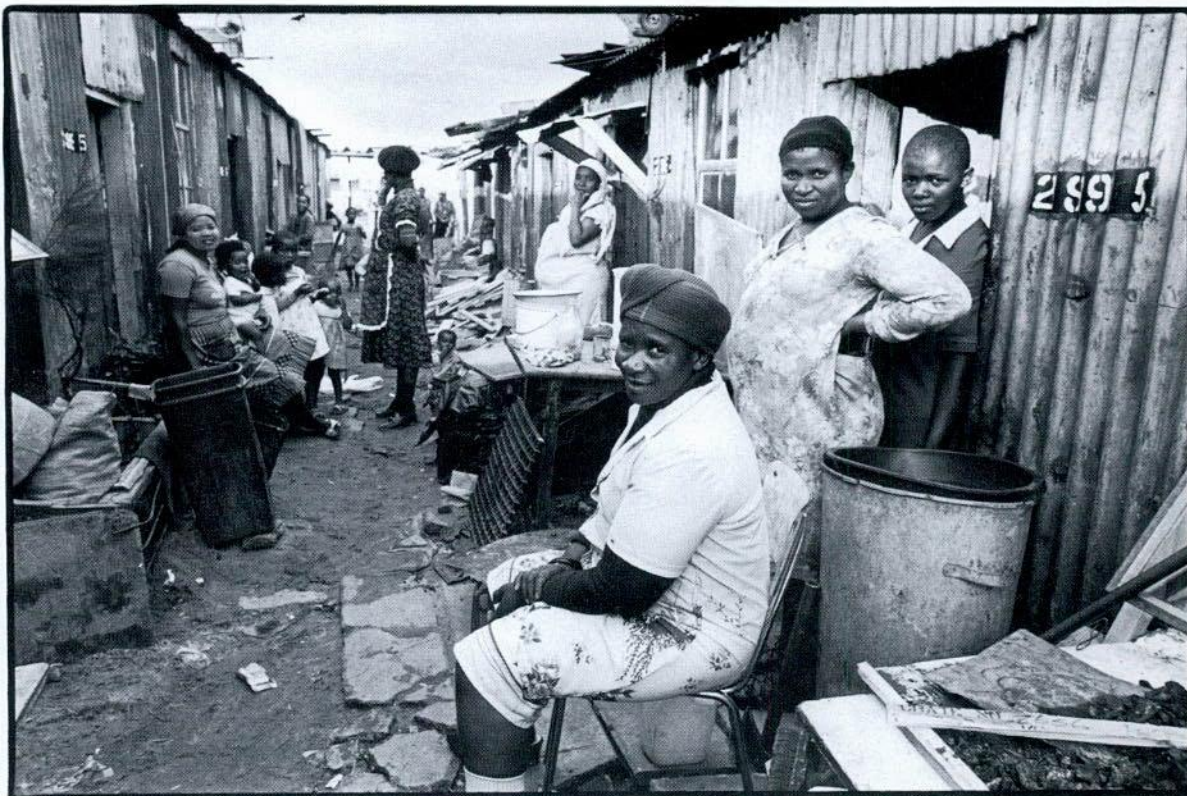

Foto: Hollands Hoogte/Paul Babeliowsky

stuurd'.

Stein herhaalt grinnikend, proevend haast, de laatste woorden: „en toen hebben we ze weggestuurd.”

Ik laat ze die middag alleen met Roel op pad gaan. Later hoor ik op de cassettebandjes die Roel met ze opnam, de branietoon terug die ik ook in de straat had gesignaleerd. Nee, de wet stond niet meer zo automatisch achter de blanke als vroeger, dus ze konden niet in details treden. Maar ze leerden regelmatig mensen een lesje, daar konden we van op aan.

Ze stuurden ze hun oude Ford Sierra langzaam door de rustige straten van De Aar. De manier waarop zwarten vanaf de trottoirs de auto en de inzittenden naketen, stemde Roel niet echt op zijn gemak.

ANONIEME STEUN

Ze waren zonder te betalen het voorheen blanke zwembad binnengestapt om trots te herhalen dat geen zwarte of kleurling daar ooit nog een voet zou zetten als het aan hen lag. Die middag na het incident was het water 70% vuiler geweest dan andere dagen, wist Bothma. Hij wilde de opzichter van het bad erbij betrekken.

„What are you doing here,” vroeg deze, „waarom stelt u mij niet op de hoogte van uw activiteiten?”

Bothma sloeg een arm om zijn schouder, de man deed een stap achteruit.

„We laten hem alleen maar zien dat wij blanken dit bad zo willen houden,” zei Bothma samenzweerderig.

De badmeester draaide zich om, schouderophalend. Toen was Stein naar hem toegestapt, „kom, vertel van onze problemen”. De badmeester had Roel verwijtend aangekeken, omdat die hem in deze situatie had gebracht.

„Ik heb geen problemen,” had hij gezegd. Om zich vervolgens te verontschuldigen, hij had werk te doen.

„De badmeester is o.k.,” hadden de kleurlingen me al verteld, „maar hij is natuurlijk bang voor de AWB.” Je moet niet denken dat ze veel aanhang hebben in De Aar

Ze waren zonder te betalen het voorheen blanke zwembad binnengestapt om trots te herhalen dat geen zwarte of kleurling daar ooit nog een voet zou zetten als het aan hen lag.

hoor,” zegt bakker Hendriks. „Als het er 30 zijn die zo denken, zijn het er veel.”

Dat stelt niet erg gerust. Misschien dat er alles bij elkaar maar twee AWB-ers klappen uit hebben gedeeld. Maar iedereen weet nu te vertellen, hoe de andere blanken uit het zwembad erbij stonden te lachen.

Commandant Bothma beroept zich ook op die anonieme steun in De Aar. „Iedereen is het met ons eens. Dit land is van ons en dat wil De Klerk nu aan die zwarten geven. Over ons lijkt.” Om aan te geven hoe serieus hij dat meent, licht hij Steins overhemd op; we zien een revolver in een holster achter in zijn broeksband gestoken.

Die hebben we altijd bij ons, voor het geval dat.”

En hij, heeft hij geen pistool?

„Dat heeft mijn vrouw mee, die is boodschappen doen in het dorp.”

BOEREBRAAI

Door de telefoon hadden ze ons, toen we nog in Kaapstad waren en zij geen idee hadden dat een van ons 'gekleurd' zou zijn, beloofd dat ze een 'boerebraai' voor ons zouden organiseren. Tot mijn verbazing blijkt dat door te gaan. We zijn van harte welkom.

Ik aarzel, kijk niet uit naar een avondje brassen met dit soort dames en heren. Maar de nieuwsgierigheid wint. En dus rijden we in de schemering naar de rand van De Aar, waar Bothma's huis staat.

Er zijn wat vrienden uitgenodigd, ook AWB-ers met hun vrouwen. Mijn komst is kennelijk voorspeld, ze reageren niet verbaasd. Bothma zelf staat boven een halve oliedrum, die als barbeque dient. Op het stoffige erf wemelt het van de kinderen, allemaal met dat stekelige kortgeknipte haar en vuile gezichten. Ze klimmen in de windmolens en springen vandaar af in een enorm waterreservoir, het kroos zit in hun haar.

„Kunnen zij ook schieten?,” vraag ik de vrouw met de bril, die ons die morgen in de lobby van het hotel opwachtede.

„Allemaal,” zegt ze, „zelfs die van twee jaar heeft al met hulp van mijn man een paar keer geschoten.” De vrouw is ook korporaal, net als haar man. Verder is er een veldkornet en nog wat 'gewone' burgers.

De vrouw van Bothma negeert me. Een andere, driftig ogende man met lange grijze baard, verliest me geen moment uit het oog maar geeft geen antwoord als ik hem wat vraag.

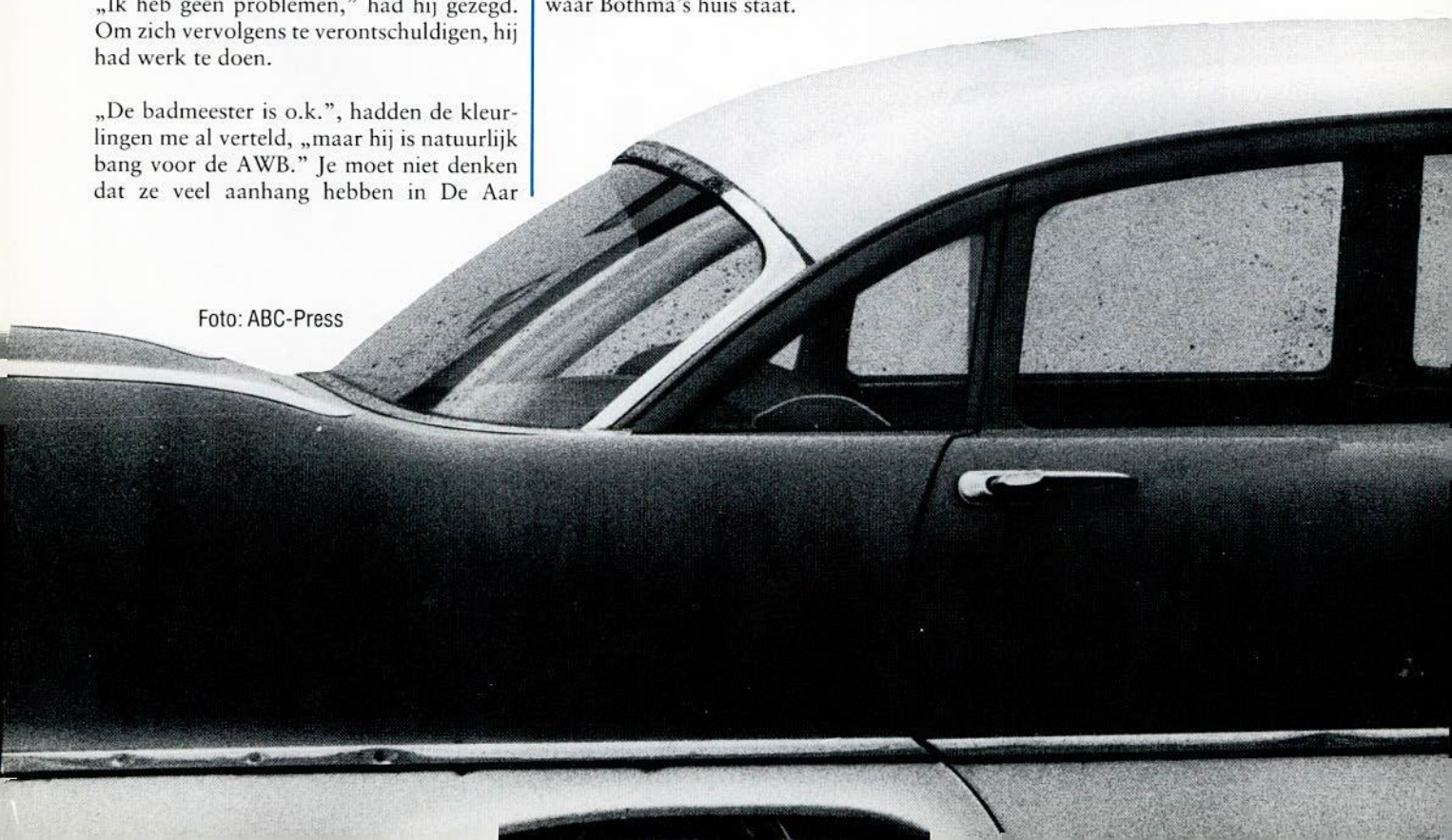
Ik schenk maar wat wijn in, die is altijd goed in dit land.

BLOEDRIVIER

„Onze voorvaderen,” doceert de onvermoeibare Bothma, zijn mond vol kippes, „hebben voor dit land gevochten bij Bloedrivier.”

Er wordt instemmend geknikt. Weet ik van Bloedrivier?

Foto: ABC-Press

Natuurlijk weet ik van Bloedrivier. Je kunt geen boek over de Boeren lezen of je komt dat verhaal tegen. Over 362 boeren, die omringd door een overmacht van duizenden Zulu's besluiten een week lang te bidden tot God. Daarna hakken ze het hele Zululeger in de pan, de rivier kleurde rood van het bloed. Sinds die tijd voelt de Afrikaner boer, dat God aan zijn zij staat. Hij is uitverkoren, het enige echte volk van God dat via West-Europa nu uiteindelijk in Zuid-Afrika beland is. En die zich daar nooit vandaan zal laten jagen door een stelletje zwarten. „Het gaat niet om getallen,” schreeuwt Bothma. „Natuurlijk zijn er veel meer zwarten dan blanken, maar God staat aan onze kant.”

De bijbel komt op tafel, wijnbekers worden aan de kant geveegd om plaats te maken voor dit oud en beduimd exemplaar uit 1933. Latere uitgaves zijn niet goed, te modern vindt Bothma. Hij slaat het open bij één van de vele ezelsoeren. Er zijn hele alinea's met rode ballpoint onderstreept.

„Kijk,” zegt ie dan, mij aankijkend, „hier staat het. Als een blanke man met een zwarte vrouw gemeenschap heeft, dan komen daar 'bastards' uit voort. Kinderen, die tot in het tiende geslacht erna niet de hemelse vergadering mogen bijwonen. Kinderen die nergens bij horen.”

„Maar daar staat toch niets over blanke man en zwarte vrouw?”

Tenminste, ik zie het niet.

Weer bladert hij driftig door de bijbel. Om dan los te barsten in een stroom van woorden. Adam betekent in het hebreuws mens, maar ook roodachtige. Dus Adam was rood en niet zwart. En verder spreekt de bijbel

Op het stoffige erf wemelt het van de kinderen. 'Kunnen zij ook schieten,' vraag ik. 'Allemaal,' zegt ze, 'zelfs die van twee jaar heeft al met hulp van mijn man geschoten'.

van 'beesten' en 'dieren'. Met die dieren bedoelt de bijbel gewoon dieren, maar die beesten, dat zijn de zwarten. Die stammen ook van de aap af, wij, wij blanken niet. Daarom hoeft je zwarten ook eigenlijk niet te betalen voor hun arbeid, je betaalt een beest toch ook niet?

De commandant heeft een rood hoofd van opwindend. Stein, z'n vriend, luistert ademloos. De vrouwen zijn al een tijdje stil. De maan staat vol aan de hemel, de aarde is nog warm van de brandende zon van die dag, het ruikt naar vijgebomen en licht geschroeid vlees.

HONGERSNOOD

„Ik ben bang voor zwarten,” zegt de dochter van Stein, „want ze willen ons doodmaken met een mes in het donker.” Vader kijkt trots, moeder knikt instemmend.

„En weet je,” valt Bothma in, „weet je hoe dat zat met die hongersnood in Ethiopië? De hele wereld heeft zich daar laten beetnemen. Dat was geen hongersnood. Kijk, die zwarten zijn te lui om te werken, dat weten we allemaal! Omdat ze niet werken, hebben ze wel 6 keer per dag gemeenschap, met steeds verschillende vrouwen. Daardoor krijgen ze allemaal Aids en daarom gingen ze en masse dood in Ethiopië.” Hij ziet me uitdagend aan: „Zo is het echt hoor, ze hebben de hele wereld beetgehad.”

Ik zoek in het donker Roels blik. „Ze menen het serieus,” zeg ik wat overbodig.

De vrouw van Bothma is naast de boosijkende baard op een bankje gaan zitten. Ze giechelen, ze hebben het duidelijk over mij. Bij de barbeque zingt iemand: „Al sla je mij driemaal op mijn kop, dan sta ik op, dan sta ik op.”

Terug in de auto halen we opgelucht adem. Ik weet niet of ik het veel langer zou hebben volgehouden tussen zoveel achterlijkheid. Roel vertelt hoe hij 's middags al een lesje had gekregen van Bothma, over Hitler dit keer. Die was niet zo slecht geweest, in elk geval niet zo slecht als hij nu wordt afgespiegeld. En die 5 miljoen joden – als het er al zoveel waren – misschien waren die wel uit barmhartigheid omgebracht. Omdat er niet genoeg te eten was in de kampen. Trouwens, als er 6 miljoen joden vergast zouden zijn, – hij had even de cijfers niet bij zich – maar dan zouden de ovens nu nog hebben moeten branden. Bothma had het uit een betrouwbare bron, er waren niet eens genoeg botten teruggevonden om ook maar de helft van die 6 miljoen te verantwoorden.

VOOROUDERS

De volgende dag rijden we de 300 kilometer terug naar Kimberley, vanwaaruit we naar Kaapstad kunnen terugvliegen. De weg is nog steeds wit en droog, het landschap alleen onderbroken door kilometerslang prikkeldraad, om de ene boerderij van de ander te scheiden.

Klungelig handgeschilderde bordjes geven de naam van de eigenaar aan, veel Hollandse namen: Piet van Zijl, A. de Groot. In Kimberley hebben we nog even tijd voor het mijnmuseum. Het ligt aan de rand van het 'gat van Kimberley', waar tegen het eind van de vorige eeuw honderden gelukszoekers als gekken in de grond groeven op zoek naar diamanten.

Het gat is nu anderhalve kilometer in doorsnee en bijna een kilometer diep. Aan de rand ervan ontstond de stad, een *boomtown*, met gelukszoekers uit heel Europa. Nadat de voorouders van Bothma de boerenoorlog tegen de Engelsen verloren hadden, trokken ze verslagen en berooid naar steden als Kimberley. Op zoek naar werk. Hun landerijen waren afgebrand, ze waren platzak en bereid alles te doen om hun gezin te onderhouden. Daar stonden ze voor het eerst van hun leven, pet in de hand, zij aan zij met de zwarten in de rij. Bedelen om werk, of een onderkomen.

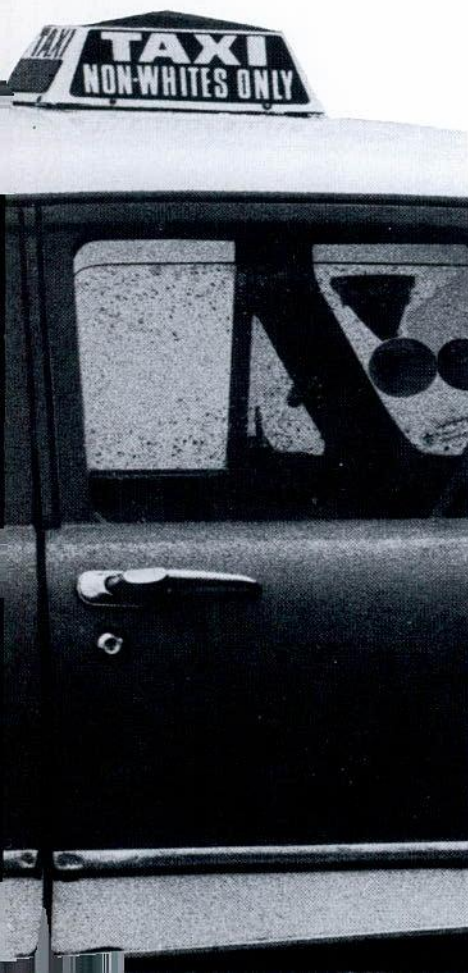
De vernedering was enorm. De boeren kenden de zwarten alleen als hun arbeiders. Nu moesten ze het vaak tegen hen afleggen. De zwarten waren bereid alles aan te pakken terwijl de trotse boeren niet veel meer konden dan boeren.

Ze hadden maar een ding voor op de zwarten: ze hadden stemrecht.

De blanke boeren konden stemmen, de zwarten niet. En dus zorgden de Afrikaner politici voor allerlei beschermende maatregelen die blanken eerder en beter werk bood en die de zwarten de stad uitjoeg. Je kon niet van een blanke, ook al was die arm, verwachten dat hij naast een zwarte in een krottenwijk zou gaan wonen.

Die beschermende maatregelen vormde het begin van de latere Apartheid.

De geschiedenis lijkt zich te herhalen. Met de afschaffing van de apartheidswetten, ontnemt De Klerk vooral de arme blanken als Bothma de bescherming die hen altijd – zonder dat zij daar iets voor hoefden te doen – superieur maakte aan de zwarten. Bothma en zijn vrienden zijn bang, en niet ten onrechte, dat ze in het Nieuwe Zuid-Afrika weer zullen moeten concurreren met de zwarte. Of nog erger: misschien wel te wor-

den ingehaald door de zwarte, want „naar het schijnt zitten ze nu ook al op de universiteit”. En als straks de zwarte ook stemrecht krijgt in dit bizarre land, dan is er geen wet meer die Bothma de hand boven het hoofd houdt. Dan zal hij het zelf moeten doen. Maar Bothma klampt zich vast aan de wonderbaarlijke redding van zijn voorouders in de slag bij Bloedrivier. Als het moet wil hij

ervoor sterven, maar voor die tijd „gaan er eerst een stelletje van hen”.

Terug in het 'veilige' Kaapstad lijkt De Aar een boze verre droom. Vrienden lachen hartelijk om onze verhalen, hier neemt geen weldenkend mens de AWB serieus.

's Avonds weet het Journaal te melden dat de eerste blanken een dorpje hebben opge-

kocht om er een blank 'thuisland' te beginnen. De Konservatieve Partij is woedend om De Klerks' 'uitverkoop' van blanke belangen. Keurig in het pak gestoken parlementariërs roepen op 'actie' en suggeren zelfs 'gewapende actie'.

Het nieuwe Zuid-Afrika is er nog niet. Er zijn nog niet genoeg nieuwe Zuidafrikanen.

Hivos in Zuid-Afrika

HIVOS steunt momenteel zo'n dertig niet-gouvernementele ontwikkelingsorganisaties in Zuid-Afrika, verspreid over het hele land. Zonder uitzondering zijn hun activiteiten gericht op verbetering van de positie van de zwarte meerderheid van de bevolking door organisatievorming, scholing, onderwijs, het scheppen van basisvoorzieningen en werkgelegenheid. Doel is een non-raci-

aal democratisch en rechtvaardig Zuid-Afrika.

De concrete activiteiten zijn zeer uiteenlopend: opzetten en begeleiden van werkgelegenheidsprojecten, organisatie van coöperaties in de landbouw, stimuleren van kleinschalige bedrijvigheid, scholing en vaktraining voor jongeren, alfabetiseringsprogramma's voor werkl-

basisvoorzieningen (huisvesting, water elektriciteit e.d.), organisatievorming in plattelandsgemeenschappen, kadertrainingen voor ontwikkelings- en volksorganisaties, serviceverlening voor vakbonden, managementtraining voor ontwikkelingsprojecten, financieel beheer van economische activiteiten, kunstzinnige vorming (Alexandra Arts Centre) en mediaprojecten.

(Ingezonden mededeling)

Ideëel beleggen in de derde wereld

RENTELOZE LENING

naam : P. Aldersma, Nijmegen
inleg : f 15.000,-
rente : 0%

AANSCHAF SUIKERRIETPERS

organisatie : GCFA, Grenada
lening : f 154.000,-
rente : 5%
vervaldatum : 1 december 1999

Wie in Nederland een bedrijf start of wil uitbreiden komt al snel bij een bank terecht voor de broodnodige financiën. Voor de mensen van GCFA was er geen bank bereid tot een lening. En dat geldt voor zoveel mensen in de derde wereld die zich een toekomst willen scheppen.

Om in dit gemis te voorzien richtte HIVOS (Humanistisch Instituut voor Ontwikkelingssamenwerking) in 1971 het Leningenfonds op. Dit fonds is opgebouwd uit gelden van Nederlandse particulieren die tegen geen of een lage rente hun geld inleggen. Met dat geld verstrekt HIVOS kredieten en garanties aan initiatieven in Afrika, Azië en Latijns-Amerika. Om hun ontwikkeling te bevorderen

Vraag de
uitgebreide
brochure aan:

HIVOS

Leningenfonds

Raamweg 16, 2596 HL Den Haag tel. 070-36 36 907

Leerboek over geestelijke stromingen verschenen

Germa Harmsen

'Ooit hebben wij elkaar zó in de weg gestaan dat ik nog heden wens: Kunnen wij niet sámen verder gaan als mens en medemens?' Een prachtig motto van een bijzonder boek over geestelijke stromingen in onze samenleving: 'Mens en medemens'.

In 1985 trad de Wet op het Basisonderwijs in werking en daarmee had de Nederlandse schooljeugd er een nieuw vak bij: 'kennis van geestelijke stromingen'. Onderwijzers - toch al duizendpoten - moesten in de praktijk zelf maar uitvinden hoe ze zo'n nieuwe poot erbij konden lopen. Geen sinecure, want wie weet nu wat een geestelijke stroming precies is? Een onderwijzer kent vaak nog wel de elementaire begrippen van zijn eigen levensovertuiging. Maar wat zijn andersdenkende buurman beweegt, heeft hij vaak ook maar van horen zeggen, fragmentarisch en uit de tweede hand. Een goede, eigentijdse leidraad ontbrak. Daar is nu in voorzien met het verschijnen van het boek 'Mens en medemens'. Het boek is in de eerste plaats bestemd voor pedagogiestudenten die het nieuwe vak later moeten geven. Het boek is ook geschikt voor andere studeren die een opleiding volgen waarin aandacht wordt geschonken aan wat mensen geestelijk bezighoudt. En het is natuurlijk ook bedoeld voor iedereen die is geïnteresseerd in wat de drijfveren van andere mensen zijn.

Het boek beschrijft drie types van geestelijke stromingen. In de eerste plaats levensbeschouwelijke stromingen (jodendom, christendom, islam, hindoeïsme en socialisme). Daarnaast komen de politiek-maatschappelijke stromingen (liberalisme en socialisme) aan bod. En op de derde plaats is er ruimte voor de alternatief-biedende stromingen (vegetarisme, geheelonthouders, niet-rokers, alternatieve gezondheidszorg, seksuele hervormingsbeweging, esperantobeweging, vrouwenemancipatie, Amnesty International, Foster Parentsplan, Wereldfederalisten).

Al deze stromingen worden beschreven door een aanhanger van de stroming zelf. Dat was een bewuste keuze van de driekoppige redactie die bestond uit de humanist Guus den Besten, de katholiek Theo Paping en de protestant Henk Pol.

Rina Spigt

'Mens en medemens, geestelijke stromingen in onze samenleving'. Redactie: drs. G.J. den Besten, Th.B. Paping, drs. H. Pol. Uitgeverij: Wolters-Noordhoff, Groningen 1990. 432 pagina's. Prijs: f69,50

DE TREDEN VAN DE TRAP

Hoor ik de treden van de trap?

Gaat de deur langzaam open

en zeg je, terwijl je binnenkomt:

'ik wil zo graag eens met je praten,

heb je op mij gewacht'?

Maar de treden van de trap

zijn stil gebleven:

doden doen alles

behoedzaam

en leven alleen

in gedachten.

Zo droomde ik vele malen

vergeefs, dat je zou binnenkomen,

en telkens trof ik de leegte.

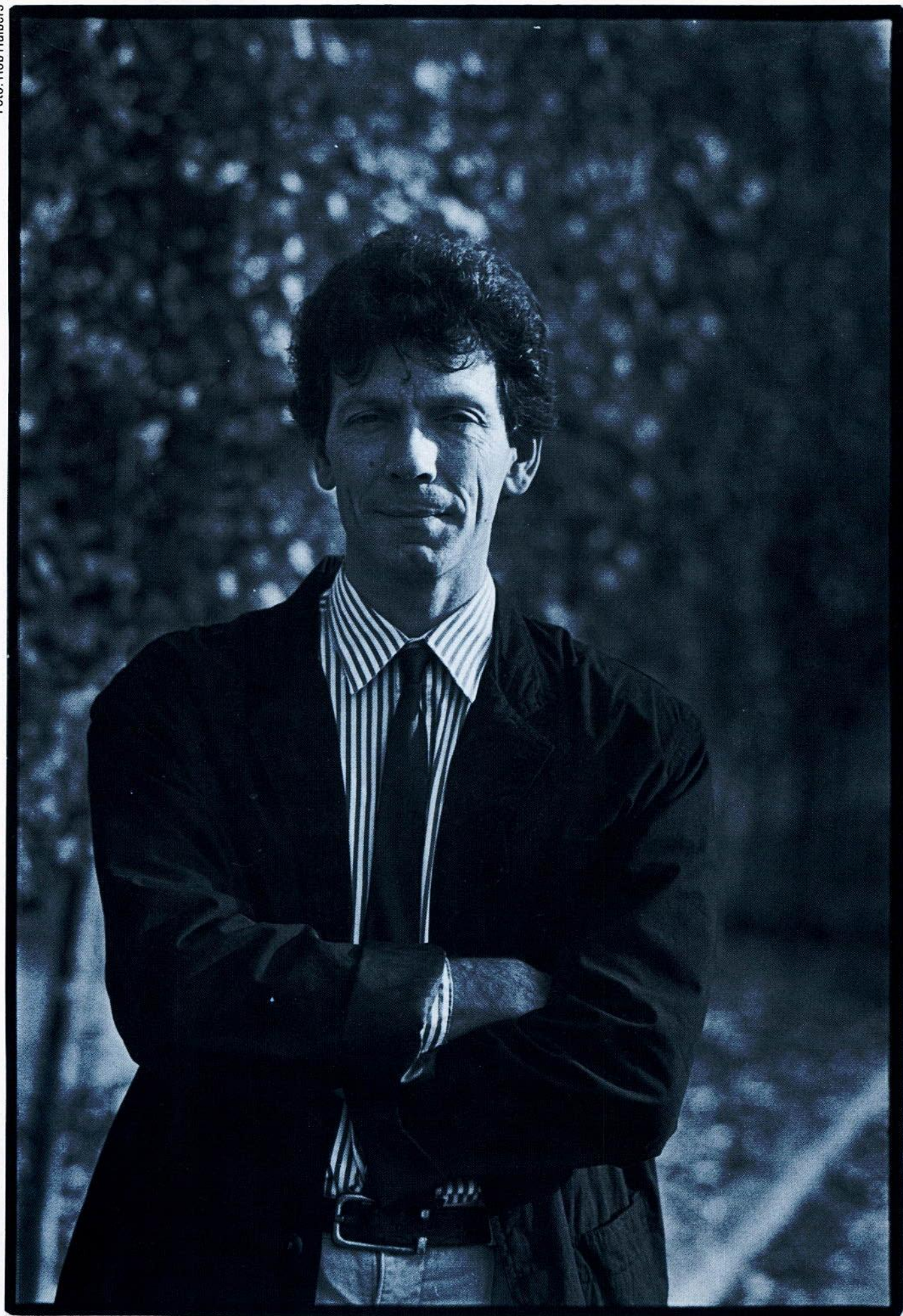
Maar wijken wil het niet:

het zinloos denken

dat je toch nog ergens bent,

hier, of veel later.

Dit is een gedicht uit de bundel 'De treden van de trap', het debuut van Germa Harmsen. Zij woont in Amstelveen en geeft o.a. lessen humanistisch vormingsonderwijs. Uitgeverij: De Beuk, Amsterdam. Prijs: f 18,50

HOE LEG JE ZO'N OORLOG

'Mijn oudste zoon moest een tijdje geleden een spreekbeurt houden. Al zijn vriendjes namen mensen als Napoleon en Caesar als onderwerp. Ik heb hem toen voorgesteld om een heel andere held te proberen: Albert Schweitzer. Om aan te geven dat de grote namen niet alleen maar oorlogsmakers zijn. Geen van de kinderen in zijn klas had ooit van de man gehoord. Maar ze vonden het reuze interessant. Kinderen zijn heel gevoelig voor menswaardigheid en solidariteit.'

UIT AAN KINDEREN?

Sinds 1 november is Lennart Vriens benoemd tot bijzonder hoogleraar vredespedagogiek aan de Rijksuniversiteit Utrecht. Vredesonderwijs, daar gaat het hem om. Vriens houdt zich bezig met 'de vraag hoe je onderwijs en opvoeding in dienst kunt stellen van het streven naar vrede.' Hij noemt zichzelf cynisch 'een gevaarlijke idealist', die 'getolereerd wordt'. Maar zeker ten tijde van oorlog lijkt het interessant om te kijken of het mogelijk is om kinderen nog iets anders voor te schotelen dan geweld en onderdrukking. Of er een weerwoord te geven is op het verdriet, de angst en het onbegrip van kinderen. Of hoop, solidariteit en samenwerking geen lachwekkende begrippen zijn geworden in de ogen van de kijkers naar het Jeugdjournaal. Aan het woord een wat verlegen pedagoog die het ook niet precies weet, zoals hij nadrukkelijk zegt. Maar die wel wil blijven proberen. Omdat het niet anders kan. Omdat je anders alles opgeeft.

door Ingeborg van Teeseling

'Kinderen inzicht geven in de wereldproblemen, proberen dat te vertalen naar hun eigen leven en zo aan te geven wat mogelijke oplossingen zijn. Zowel voor moeilijkheden op grote schaal als die op school, in de klas en thuis. Dat kun je ieder kind leren, hoe klein het ook is. Als je je maar aanpast aan de taal en de mogelijkheden van het kind. Een peuter heeft nog geen benul van de wereld. Wel kun je een kind van vier leren om geweld wel of niet normaal is. Of je mensen in principe vertrouwt of wantrouwt. Of je alleen op jezelf moet letten of ook rekening houdt met anderen. Of solidariteit een issue is. Dat zijn allemaal dingen waar je bijna niet vroeg genoeg mee kunt beginnen. Wat zijn er voor alternatieven voor geweld? Waarom is overleg met mensen belangrijk? Wat gebeurt er als je niet met elkaar praat? Waarom is ieder mens eigenlijk anders? Hoe kun je boos zijn zonder al te veel schade aan te richten? Waarom pesten kinderen elkaar? Allemaal vragen waar ook een vierjarige mee te maken krijgt. Vooral ook omdat het uiteindelijk te maken heeft met wie je zelf

bent, wat je plaats in de wereld is, waarom dat zo is en hoe je je leven zo zinvol mogelijk kunt laten zijn.'

LUI EN LEKKER

'De huidige gedachtengang over de zin van het bestaan lijkt te zijn: 'geniet er maar van, het is zo voorbij.' Ik denk dat dat te weinig is. En ook gevaarlijk. Het nastreven van zoveel mogelijk gemak leidt tot economische en ecologische ondergang. Het 'lui en lekker'-adagium zorgt ervoor dat we de regenwouden kappen, de ozonlaag doorboren en hele volkeren aan hun lot overlaten of zelfs afslachten. Mensen gunnen elkaar de ruimte om te leven niet. Rijk leeft op kosten van arm, de politiek is niet in staat tot een verstandig beheer van de aarde. De vooruitgang is zich tegen ons aan het keren. En de ervaring is dat het huidige stelsel meer aanleiding geeft tot oorlog dan tot vrede. Ik denk dat we zover gekomen zijn dat we moeten kiezen: één wereld of geen wereld. Mensen hebben de neiging om te zeggen: 'ja, maar dat is politiek. Daar kan ik niks aan doen.' Dan vraag ik altijd wat zij verstaan onder politiek. Want politiek, dat zijn wij. Wij zijn zelf verantwoordelijk. Een belangrijk aspect van vredesopvoeding is dat je 'wij' oordeelkundig probeert te maken. Kennis en inzicht levert. Niet alleen over geweld of geen geweld, maar ook over de oorzaken daarvan. Sociale rechtvaardigheid omschrijven. Ecologische belangen. Er van uitgaand dat je streeft naar een vredesideaal: op een menswaardige manier met elkaar samenleven.

Je moet kinderen leren hoe je een conflict kunt oplossen. Ze laten zien dat er bij een conflict partijen betrokken zijn. Die argumenten hebben. Dat achter die argumenten belangen zitten. Je kunt ze uitdagen om met alternatieve oplossingen te komen. Op hun eigen niveau, maar dat is redelijk makkelijk over te zetten naar het grotere geheel.'

Maar kun je eigenlijk wel echt iets veranderen? Als je jongetjes geen pistolen geeft doen ze het wel met een takje of met hun hand. Is het geen verloren zaak, een kwestie van natuur?

'Nee, dat denk ik niet. Alhoewel opvoeding natuurlijk niet sterk genoeg is om tegen een hele cultuur in te gaan. Ook omdat de opvoeder zelf net zo min buiten die cultuur staat. En omdat een kind zoveel opvoeders heeft. Ouders, onderwijzers, grootouders,

vriendjes, vrienden van ouders, de televisie, boeken.

Je moet geen overspannen verwachtingen hebben van wat je kunt bereiken. Maar dat is geen reden om niets te proberen. Want je kunt een heleboel wél. Kinderen zijn beïnvloedbaar en dus kun je ze hele elementaire normen en waarden meegeven. Jij speelt een rol in hun kijk op de wereld.'

ABSOLUTE WAANZIN

'Soms moet je je erbij neerleggen dat iets nauwelijks uit te leggen is. Neem nou zo'n Golfoorlog. Je kunt iets vertellen over politieke en economische belangen. Je kunt iets zeggen op het niveau van de personen Bush en Saddam. Maar de bottom-line is toch dat oorlog en deze oorlog bij uitstek, absolute waanzin is. Want kinderen zien andere kinderen daar het slachtoffer worden en vragen zich af waarom dat zo is. Worden daar boos van, bang, verdrietig. Het enige dat je kunt vragen is: 'heb je wel eens iets toch gedaan, terwijl je wist dat het niet goed was? Dat dubbele gevoel kennen kinderen heel goed.'

Maar daarmee is het raadsel niet opgelost. Als kinderen ruzie maken, moeten ze het van hun ouders of onderwijzers goed maken. Hand geven, sorry zeggen. En dat doen ze dan ook. Kinderen zijn goed en snel in weer vriendjes worden. Nu gaat het over grote mensen, die het beter zouden moeten weten. En dan wil niemand het goed maken en komt er een oorlog. En het vreemdste is dat iedereen dat normaal schijnt te vinden, terwijl zij zelf grote bonje krijgen als ze geen sorry willen zeggen.

'Ja, dat is onbegrijpelijk. Je kunt nog iets mompelen over dat kleine ruzies makkelijker op te lossen zijn dan grote ruzies. Maar op een bepaald moment houdt je tekst op. Ook omdat je het zelf ook niet weet. Wat weten wij nou van deze oorlog en van oorlog in het algemeen? Heel weinig.

Je kunt niet op alle vragen een antwoord hebben. Het is goed dat kinderen dat zien. Dat niemand alwetend is en dat jij het ook niet kunt oplossen. Dat jij net zo goed twijfels en problemen hebt. Het enige dat je nooit mag doen is daarom maar niks zeggen. Want gebrekkige kennis mag dan vervelend zijn, helemaal geen kennis is gevaarlijk. Dan gaan ze zelf fantaseren en komen ze vaak op vreselijkere dingen uit dan de werkelijkheid al levert. Kennis is belangrijk om een oordeel te kunnen vormen. Te be-

**Lennart Vriens,
bijzonder hoogleraar
vredespedagogiek**

grijpen wat er aan de hand is. En dat heb je nodig om je angst te bestrijden en je positie te bepalen. En daar eventueel actie op te ondernemen.'

ZORGEN OM TOEKOMST

'Kinderen in Nederland voelen zich door- gaans betrokken bij het wel en wee van de wereld. Oorlog, milieu en armoede. Daar houden ze zich mee bezig en dat zijn ook de drie belangrijke problemen van dit moment. Ze maken zich zorgen over hun eigen toekomst. Proberen door acties iets te veranderen. Kinderen zijn de actiefste leden van Greenpeace en Amnesty. Dat is een effect van goede voorlichting, goed vredesonder- wijs. We hebben aan kinderen uitgelegd dat de situatie ernstig is, maar niet hopeloos. Iets mag nooit hopeloos zijn. We hebben ze laten zien dat er mensen zijn die iets probe- ren te doen, te veranderen. En dat dat zin heeft. Dus daar willen ze bijhoren, aan mee- doen. Dat vind ik een goed teken.'

Ik las laatst in de HP/De Tijd een interview met televisiemaker Aart Staartjes. Hij maakt naar mijn mening goede, verant- woorde televisie voor kinderen. Toch zegt hij op een bepaald moment: 'Dan pak je het milieu en dan krijg je van die eigenwijze prietpraat van zo'n kind in de trant van :laten we toch met zijn allen het milieu behouden. Ach kind, lazer op, ga spelen.'

'Dat is een pedagogische visie die ervan uit- gaat dat er een kinderwereld bestaat die ge- scheiden is van de echte, volwassen wereld. Daar zit het idee bij dat je kinderen niet teveel moet plagen met problemen, dat je ze onschuldig moet laten zijn. Dat ze, zoals hij zegt, moeten spelen.

Natuurlijk moet je niet de zorg voor de we- relld op hun nek leggen. Maar de wereld van kinderen, als hij al bestaat, is niet geluid- dicht. Ze kijken televisie, lezen boeken, ho- ren dingen. Daarmee kun je ze niet laten zitten. Dan isoleer je ze. Het is een two-way straat. Je kunt ze geen rad voor ogen draai- en, maar je moet ze ook niet de lol in het leven ontnemen. Niet overvoeren dus. Geen kinderlijkjes tonen, maar wel een kind dat huilt bij de puinhopen van zijn huis. Ange- ven dat het over mensen gaat. Geen bijna videoclips over de precisie van wapens. Dan maak je oorlog spannend en interessant. Vooral jongens zijn daar heel gevoelig voor. Dat is een van de dingen die er uit het onder- zoek kwamen, zonder dat we daar naar op zoek waren. Er is een

wereld van verschil in de perceptie van oor- log en vrede. Kort gezegd identificeren jon- gens zich met de soldaat en meisjes met het slachtoffer. Meisjes tekenen mensen, jon- gens vliegtruigen. Meisjes wijzen oorlog en heldendom af, jongens niet. Meisjes voelen zich verantwoordelijker, hebben meer ver- trouwen in overleg. Jongens weten meer, ook van de politieke problemen. Daardoor merk je dat jongens het gesprek bepalen. De onderwerpen en de manier waarop er ge- praat wordt. Meisjes zorgen dan voor de 'human touch', maar leveren niet zo vaak nieuwe argumenten.

Laat kinderen met elkaar samenwerken. Laat ze een toneelstuk maken over de verschillen en overeenkomsten.

Als je dat concludeert, kun je er iets aan doen. Meisjes beter scholen op feitelijk in- houdelijke zaken en jongens op het mense- lijke aspect. Letten op de manier waarop de discussie gaat. En nogmaals: kennis, kennis, kennis!'

KWESTIE VAN KENNIS

Nu het oorlog in de Golf is, is het op veel scholen ook oorlog in de klas. Allochtone kinderen worden uitgescholden en de twee partijen in het conflict op grote schaal zijn er ook in het klaslokaal. Wat kun je daarin met vredesonderwijs bereiken?

'Om te beginnen is het weer een kwestie van kennis. Leg het verschil in culturen uit, maak duidelijk waarom Marokkaanse kin- deren meer voor Saddam zullen zijn dan Ne- derlandse kinderen. En blijf erover praten. Praten is gelegaliseerd stoom afblazen. Zo kun je voorkomen dat ze elkaar op het schoolplein gaan slaan. En vergis je niet. Hier hebben we het nog relatief makkelijk, want hier is geen oorlog. De situatie is inge- wikkelder in landen als Israël of, om een ander oorlogsgebied te noemen, Noord-Ier- land. Toch zijn ook daar vredesinitiatieven. Laat kinderen samenwerken. Laat ze een toneelstuk maken over de verschillen en de overeenkomsten. Leer ze op gevoelsniveau met de problemen omgaan.'

Is het niet een beetje vechten tegen de bierkaai? Die kinderen gaan weer naar huis, krijgen daar andere boodschappen. Ze kijken tv...

'Natuurlijk word je er vaak moedeloos van. Maar het is een noodzaak. We moeten ver- anderen. En kinderen zijn de volgende gene- ratie. Zij moeten het straks anders gaan doen. We hebben geen keus.'

Als mensen vechten...

Het HVO heeft in samenwerking met Vredesopbouw en Het Amsterdams Centrum voor Vredesopvoeding en Mondiale Vorming een map samenge- steld met materiaal voor gesprekken en andere activiteiten met kinderen in ver- band met de oorlog in de Golf. De map bevat een brochure waarin de beleving van de oorlog bij kinderen centraal staat, enkele achtergrondartikelen en een vre- deslied. Ook worden er suggesties uit de praktijk aangereikt.

Deze informatiemap kost f 10,- en is te bestellen bij de stichting Vredes • opbouw, Oosterkade 13, 3582 AT Utrecht, tel.nr.: 030- 540404.

(Ingezonden mededeling)

**STICHTING
STEUNFONDS
PRAKTISCH
HUMANISME**
OUDKERKHOF 11, 3512 GH UTRECHT
TELEFOON 030 - 322786
BANK C & E 69.97.13.889

GIRO 6168

Maak het uzelf en ons gemakkelijk:

Geef de Postbank (of uw plaatselijke bank) opdracht een vast bedrag per jaar/kwartaal of maand af te schrij- ven ten gunste van het Steunfonds Praktisch Humanisme, giro 6168 of bank 69.97.13.889 te Utrecht.

Machtigingskaarten kunt u bestellen bij het Steunfonds, Oudkerkhof 11 te Utrecht, tel. 030 - 322786.

Iedere zondag, 9.03 - 9.30 uur, Radio 1

De Verbeelding

3 maart: Arabische poëzie
10 maart: Cesare Pavese
17 maart: Marguerite Yourcenar
24 maart: Wim de Bie
31 maart: Edgar Allen Poe
7 april: Jan van Nijlen

Iedere maandag, 12.05 - 13.00 uur, Radio 5

Het Voordeel van de Twijfel

11 maart

Een klaagzang over de oorlog

Er wordt wat af geanalyseerd en in kaart gebracht. Maar wat heb je aan rationaliseren als een massavernietiging aanstaande is? Resteert dan niet alleen nog maar een klaagzang, in de ware zins van het woord?

18 en 25 maart:

Joegoslavië

Het onafhankelijke, communistische Joegoslavië ziet in hoog tempo het levenswerk van Tito uiteenvallen. In twee uitzendingen een reportage over de essentiële rol die de godsdiensttegenstellingen in dat proces spelen.

1 en 8 april:

Onzichtbare werkers

Twee programma's over de 'illegalen' in Nederland. In het eerste staat de vraag centraal hoe iemand zonder Sofi-nummer kan overleven, in het tweede wordt gekeken naar de dilemma's waarmee politie en justitie geconfronteerd worden.

WOENSDAG

12.30 - 13.00 uur, Radio 5
Behalve vier afleveringen van het actuele programma waarin Guikje Roethof en haar gasten praten over maatschappelijke, politieke en persoonlijke kwesties, wordt op 27 maart een portret uitgezonden van Wim van Dooren, bijzonder hoogleraar filosofie aan de Technische Universiteit van Delft vanwege de stichting Socrates. Op 1 maart jongstleden vierde Van Dooren zijn 25 jarig jubileum als hoogleraar.

De maand maart brengt ons drie afleveringen van ISCHA's prikkelende praatprogramma (3, 17 en 31 maart, vanzelfsprekend om half tien) en een bijzondere aflevering van YOY. Vier jongeren praten met elkaar en zonder gespreksleider over het geheim dat je met je meedraagt als je te maken hebt gehad met aanranding of verkrachting. Niki werd twee jaar geleden verkracht, bij Marnie gebeurde het veel langer geleden, tijdens een vakantie in Spanje. Ook Judith werd twee jaar geleden verkracht, en Maarten kreeg ermee te maken toen een goede vriendin van hem verkracht werd. Een gesprek over de schaamte, de schuldgevoelens, het niet durven vertellen aan je ouders, de angstgevoelens, de verwerking en de invloed van zo'n gebeurtenis op bijvoorbeeld de relatie met je vriend.

Naast deze vier programma's start in maart een nieuwe korte programmareeks: Het Onderzoek. 2 september jongstleden is Vragen aan de Beul uitgezonden, een portret van de historicus en politicoloog Alex Schmid die onderzoek doet naar de oorzaken van de schending van mensenrechten. Het programma was de opmaat van een reeks portretten van wetenschappers, gemaakt door Karin Junger, die vanaf 17 maart aanstaande een vervolg krijgt. In alle gevallen gaat het om de nieuwsgierigheid van wetenschappers die zich in hun onderzoek bezighouden met, in de ruimste zin van het woord, het gedrag van de mens.

Zondag 17 maart (22.00 uur):

De Uitdaging

Portret van Micha-Ben Michael, die onderzoek doet naar hoogbegaafde allochtone kinderen. Hij studeerde pedagogiek in zijn geboorteland Israël. In 1980 kwam hij naar Nederland en haalde in Nijmegen zijn doctoraal orthopedagogiek. Sinds een jaar doet Ben-Michael aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen onderzoek naar hoogbegaafde kinderen uit etnische minderheden.

Zondag 24 maart (22.35 uur):

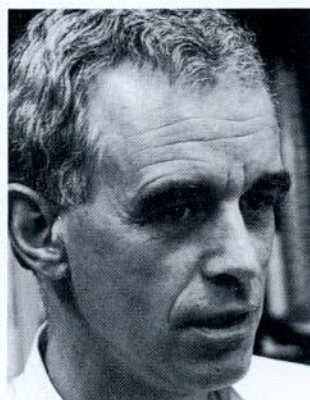
Een Fantastisch Dier

Portret van de filosoof en vogelliefhebber Pouwel Slurink. "Wat er in het verleden

allemaal over mensen is geschreven, daar zit toch wel veel grootheidswaanzin in. Ik denk dat het heel gezond is de mens eens in zijn ware proporties te zien, als soort die al zo'n tweehonderd jaar een groot aantal andere diersoorten aan het uitroeien is, een natuurverwoester van de eerste orde." Ooit dacht Slurink erover entomoloog te worden maar uiteindelijk koos hij toch voor de filosofie. "De grootste ontdekking die ik tijdens mijn studie heb gedaan, is dat je traditionele wijsgerige vragen kunt beantwoorden binnen het kader van de evolutieleer."

Zondag 31 maart (22.35 uur):

Het licht

Portret van de arts W. van Lommel die als cardioloog in het ziekenhuis Rijnstate in Arnhem werkt. Daarnaast is hij als onderzoeker betrokken bij de stichting Merkawah die onderzoek doet naar bijna dood-ervaringen; dat is de bijzondere ervaring die mensen, bijvoorbeeld tijdens een hartstilstand, hebben wanneer zij de dood zeer dicht naderen. Opmerkelijk is dat de beschrijvingen van deze ervaringen veel overeenkomsten vertonen, bijna universeel zijn, onafhankelijk van land, cultuur, leeftijd of geslacht.

Zondag 7 april (21.30 uur):

Twee zeer redelijke heren

Frans van Eemeren, hoogleraar Taalbeheersing aan de Universiteit van Amsterdam, en Rob Grootendorst, hoofddocent in dezelfde vakgroep, werken al sinds 1972 samen. Hun onderzoek concentreert zich op de menselijke communicatie en, meer in het bijzonder, op wat daarin allemaal mis kan gaan. Met andere woorden, die discussies, groepsgesprekken of interviews waarbij sprake is van een verschil van mening.

"Wij bestuderen taalgebruik, als een vorm van communicatie tussen mensen. Je zou kunnen zeggen dat wij kijken hoe mensen schrijven, luisteren, lezen en spreken om bij andere mensen een bepaald doel te bereiken. Dat doel kan amuseren of informeren zijn, maar wij zijn met name geïnteresseerd in die communicatievormen waarin het doel is iemand anders te overtuigen."

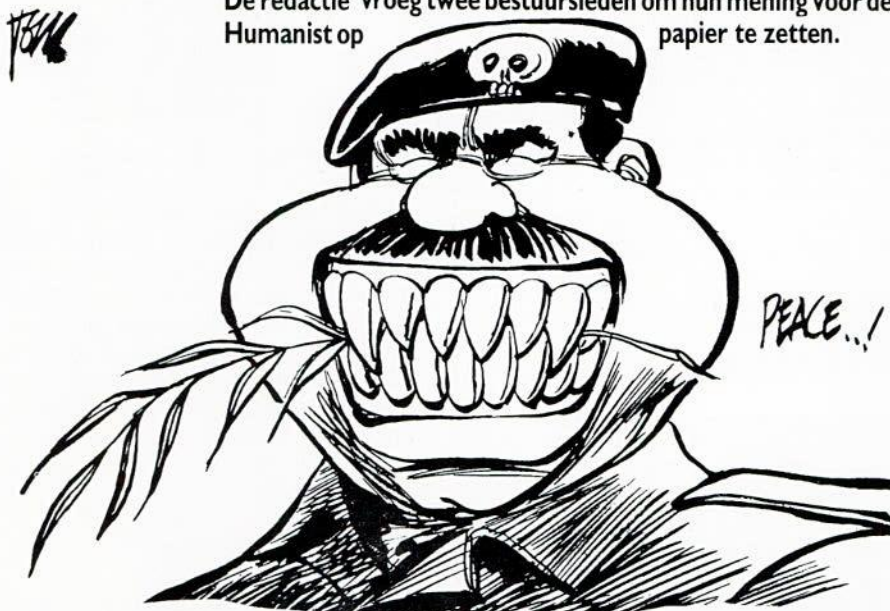
VERENIGDE NATIES MOETEN CENTRAAL STAAN BIJ OPLOSSEN VAN GESCHILLEN

Het Humanistisch Vredesberaad en de oorlog in de Golf: over het kiezen tussen twee kwaden en het maken van vuile handen

In de vorige Humanist kon u op de openingspagina het standpunt lezen van het HV-hoofdbestuur op de oorlogsgebeurtenissen in het Midden-Oosten. Het is een kwestie van kiezen tussen twee kwaden, zo betoogde voorzitter Jan Glastra van Loon, en wij zien deze oorlog momenteel als het minste van die twee kwaden. Hij erkende daarbij ten volle het recht van anderen, ook binnen het HV, om daar anders over te denken.

Die andersdenkenden laten zich in humanistische kring met name horen bij monde van het Humanistisch Vredesberaad. Deze werkstichting van het HV is van mening dat de oorlog in de Golf voorbarig was, met bijbedoelingen wordt gevoerd en ondeugdelijk als middel is om een crisis te bezweren.

De redactie vroeg twee bestuursleden om hun mening voor de Humanist op papier te zetten.

De crisis in het Midden-Oosten heeft ons, leden van het Humanistisch Verbond, meer dan ooit gedrukt op de consequenties van de stellingen in het Humanistisch Perspectief die over geweld gaan. De belangrijkste passage citeren wij hier nog even voor de duidelijkheid:

„Onder bepaalde omstandigheden kunnen geweld en macht worden beschouwd als een kleiner kwaad dat noodzakelijk is om een groter kwaad te bestrijden. Grondige bezinning dient hieraan vooraf te gaan. Geweld is in ieder geval niet juist zolang er nog andere niet-gewelddadige doelmatige middelen beschikbaar zijn. Een aantal humanisten verworpt alle geweld als zinloos en principieel onjuist als middel om geschillen op te lossen.” (Stelling 83.1)

Het reële geweld van de Golfoorlog heeft ons door elkaar geschud bij de afwegingen

van het grotere en kleinere kwaad. Dat geldt voor humanisten die geweld als uiterste middel niet afwijzen. Maar misschien nog wel meer geldt het voor humanisten die alle geweld als zinloos en als principieel onjuist afwijzen.

Het gaat om het kiezen tussen twee kaden. Als het Humanistisch Vredesberaad (HVB) zich tegen deze oorlog opstelt, pretendeert het niet om schone handen te hebben. De bezetting van Koeweit op 2 augustus 1990 door Irak is een schending van de internationale rechtsorde en moet ongedaan worden gemaakt. Het HVB heeft zich vanaf die datum intensief met de crisis beziggehouden.

ROL VAN DE VERENIGDE NATIES

Het Humanistisch Vredesberaad was er mee ingenomen toen de Veiligheidsraad snel een

aantal resoluties aannam waarin de bezetting werd veroordeeld, de terugtrekking werd geëist van de Iraakse troepen en een embargo werd ingesteld. Onze zorg begon toen in het Golfgebied een militaire macht werd samengetrokken die veel groter was dan nodig om de uitvoering van het embargo te controleren. Of om eventueel Saoedi-Arabië te helpen verdedigen. De opbouw van deze offensieve strijdmacht, plus de onverzoenlijke houding van George Bush en Saddam Hussein duidde erop dat op een oorlog werd afgekoerst. Resolutie 678 van de Verenigde Naties – geïnitieerd door de Verenigde Staten en na een succesvolle lobby van president Bush aangenomen op 29 november 1990 – maakte deze oorlog vrijwel onafwendbaar. De resolutie, en de wijze waarop deze is uitgevoerd, staan op gespannen voet met de artikelen 42 en 46 van het Handvest van de Verenigde Staten. Het HVB deelt daarom de opvatting van de Verenigde Juristen voor Vrede (VJV) die in december 1990 met een notitie kwam. Hieruit het volgende citaat: „De vraag of de VN-lidstaten op basis van de resolutie gebruik kunnen maken van militair geweld, dient te worden beantwoord met inachtneming van alle relevante rechtsnormen. Daartoe behoort in de eerste plaats het Handvest van de Verenigde Naties, maar ook het volkenrechtelijk beginsel van proportionaliteit (de gebruikte middelen moeten in redelijke relatie staan tot het beoogde doel, red.). Het Handvest van de VN laat ingevolge artikel 42 uitsluitend militair optreden van de Veiligheidsraad toe, indien is gebleken dat de eerder getroffen maatregelen ondoelmatig zijn.

Indien dit laatste het geval is, dient vervolgens met inachtneming van het beginsel van proportionaliteit te worden beslist over verdergaande stappen. Dat beginsel houdt in dat uitsluitend de strikt noodzakelijke maatregelen mogen worden getroffen, waarbij evenwicht dient te bestaan tussen de inbreuk op de rechtsorde en de nadelen van het gebruik van bepaalde middelen. Bovendien dient daarbij in ieder situatie het minst begaande middel te worden gekozen dat geschikt is om het beoogde doel te bewerkstelligen.” (...). Met het oog hierop acht de VJV de tot nu toe genomen besluiten en maatregelen zorgwekkend. In de eerste plaats dient te worden vastgesteld dat de resolutie waarin het ultimatum aan Irak is gesteld, ruimte lijkt te bieden voor individuele VN-lidstaten

om geweld te gebruiken. VN-lidstaten handelen in ieder geval dienovereenkomstig. De in het Handvest van de VN voorziene procedure gaat evenwel uit van nadere besluitvorming in de Veiligheidsraad en coördinatie van militaire maatregelen door het Generale Staf Comité van de VN. Artikel 46 van het Handvest is hierover ondubbelzinnig. Dat zegt: "Plannen voor het gebruik van wapengeweld moeten door de veiligheidsraad met de bijstand van het Generale Staf Comité worden gemaakt." Dergelijke plannen worden evenwel tot nu toe in niet VN-verband opgesteld, zodat Resolutie 678 (1990) niet geheel in overeenstemming lijkt te zijn met het Handvest van de VN."

Het valt te betreuren dat hieraan geen volledige en zorgvuldige uitvoering is gegeven. Militaire actie vindt nu niet plaats onder de vlag van de Verenigde Naties en niet onder bevelvoering van het Generale Staf Comité. Ook de Nederlandse Vereniging voor de Verenigde Naties heeft hier zeer voor gepleit. Deze vereniging kwam ook met de aanbeveling pas over te gaan tot Nederlandse deelname aan de strijdkrachten als daar volgens artikel 43 van het Handvest werd opgeroepen.

Het HVB stond daar geheel achter. Het Handvest is destijds door de Verenigde Naties aanvaard om te voorkomen dat conflicten escaleren. Het is dan wel zaak het ook te volgen. Als dit alles volgens de regels was gebeurd, hadden bovendien de anti-westerse gevoelens de discussie minder vertroebeld.

DE INTERNATIONALE RECHTSORDE

Er waren de laatste jaren meer gevallen van onrechtmatige beheersing van grondgebied waarin resoluties van de Verenigde Naties niet werden opgevolgd. Soms werden wel sancties ingesteld, maar soms ook niet. Of de statengemeenschap was bereid om jarenlang sanctiemaatregelen te handhaven zonder gebruik te maken van geweld. De vraag rijst waarom in het ene geval wel en in het andere geval niet zo snel geweld moet worden toegepast. Ook in het internationaal verkeer geldt immers het gelijkheidsbeginsel.

De VN-Resolutie 678 beoogt de verwijdering van de troepen van Irak uit Koeweit en herstel van de soevereiniteit van dat land. Het begrip internationale rechtsorde betekent niets meer, maar ook niets minder dan het recht van staten op de eigen soevereiniteit. Dit sluit dus uit de zogenaamde „volken-zonder-staat" zoals Koerden en Palestijnen.

De manier waarop deze oorlog wordt gevoerd, wekt de indruk dat het echter om veel meer gaat. Het gaat ook om het uit de weg ruimen van het Iraakse militaire potentieel, de vernietiging van de infrastructuur van Irak en het omverwerpen van het regime van Saddam Hussein. Het als eerder genoemde proportionaliteitsbeginsel wordt hier dan ook volledig uit het oog verloren.

In deze oorlog zijn reeds duizenden burgers slachtoffer geworden. Daarmee worden de normen van het humanitair oorlogsrecht overschreden. Dat recht schrijft bij voorbeeld voor dat bij elk militair optreden onderscheid moet worden gemaakt tussen de strijdende militaire eenheden en de burgerbevolking. Voorts mag de burgerbevolking niet onevenredig worden getroffen bij een aanval op een militair doel terwijl de burgerbevolking zelf uiteraard niet tot doelwit mag worden gemaakt. Eerder is in 1977 in het Aanvullend Protocol I bij de Conventies van Genève vastgelegd dat het verboden is aanvallen uit te voeren op installaties die gevaarlijke stoffen bevatten. Bijvoorbeeld dus de chemische installaties en complexen waar radio-actief materiaal ligt opgeslagen. Dit ook weer met het oog op de onevenredige hoge risico's voor de burgerbevolking.

DE VLUCHT NAAR VOREN

Er wordt, vooral onder de politici, maar weinig gesproken over het onnoemelijk leed van deze oorlog. Men weet er kennelijk geen raad mee. Ook al omdat het langer duurt dan was voorzien en het leed groter is dan was bedoeld. Liever spreekt men nu al over wat er gebeuren moet ná de oorlog. Want de problemen van het Midden-oosten zijn door deze crisis ineens weer heel helder geworden: wapenleveranties, verdeling van rijkdommen, veel bezetten gebieden, veilige grenzen voor Israël, rechten van Palestijnen en Koerden, beschikbaar blijven van olie tegen aanvaardbare prijzen, etc. Dus moeten deze zaken allemaal direct na de oorlog worden aangepakt. Het HVB vraagt zich af waarom niet onmiddellijk wordt begonnen met een staakt het vuren, terugtrekking van vreemde troepen uit gebieden waar ze niet horen en met de aanvang van besprekingen die moeten leiden tot oplossing van eerder genoemde problemen. Wij geven toe dat niet alle vraagstukken strikt genomen met elkaar hebben te maken. Maar er hoeft nu niet zoals in 1938 in München iets om de lieve vredeswil te worden verkwanseld. Het gaat nu om zaken die allemaal om een oplossing vragen. President Bush kan dan zeggen dat hij het vertrek van het Iraakse leger uit Koeweit heeft bewerkstelligd. En Saddam Hussein kan zeggen dat hij de oplossing van het Palestijnse vraagstuk dichtbij heeft gebracht. Wij moeten allen kiezen uit kwaden.

Het Humanistisch Vredesberaad verkiest vuile handen boven nog meer bloed aan de handen. Het moet duidelijk zijn waar het HVB voor staat. Ten eerste dient Irak Koeweit te ontruimen. Het HVB steunt alle niet-militaire drukmiddelen die daartoe leiden. Volgens ons kregen diplomatie, boycot en andere niet-militaire middelen tot nu toe geen kans om resultaat te boeken. Daarom wijst het Vredesberaad deze oorlog in de Golf af.

Ten tweede: Het enige door de Veiligheidsraad gelegitimeerde doel van actie is het afdwingen van de ontruiming van Koeweit.

Door de Verenigde Staten worden allerlei bijkomende doelstellingen genoemd. Dit is nog een reden waarom het HVB deze oorlog afwijst.

Een derde punt is dat het HVB van mening is dat militair ingrijpen namens de Verenigde Naties alleen kan onder verantwoordelijkheid van de Veiligheidsraad en het Generale Staf Comité van de Verenigde Naties (de bekende 'Blauwe Baretten'). Een oorlog die gevoerd worden onder bevel van de Verenigde Staten, kan geen deugdelijk middel zijn om namens de VN een lidstaat tot de orde te roepen. Het eigen belang van de bevelvoerende staat kan dan niet worden uitgesloten. Daarom vindt het HVB deze oorlog een ondeugdelijk middel waarmee gestopt dient te worden. Daarbij moet worden aangetekend dat pacifisten in het Vredesberaad óók met geweld door 'Blauwe Baretten' de grootst mogelijke moeite houden.

Een vierde punt is dat de Veiligheidsraad door de Resolutie 678 haar greep op de naleving van haar eerdere resoluties en op andere ontwikkelingen heeft verloren. Het HVB dringt er daarom mét andere vredesorganisaties op aan dat de Verenigde Naties de haar toekomstige plaats hernemen bij het oplossen van geschillen tussen staten. De VN is ons inziens het enige orgaan dat met gezag de vele tegengestelde belangen in het Midden-Oosten met elkaar in evenwicht kan brengen. Daarbij mogen de belangen van 'volken-zonder-staat' zeker niet worden vergeten.

Het Humanistisch Vredesberaad blijft tenslotte bij haar standpunt dat door de aard van de wapens en de doelen die geraakt kunnen worden, conflicten eigenlijk nooit meer met wapengeweld beslecht kunnen worden. Het is dringend noodzakelijk om andere middelen te zoeken om onze geschillen op te lossen. Wel blijven we in concrete situaties steeds weer geconfronteerd met het ethisch dilemma of en hoelang we onrecht mogen laten voortbestaan als de bedrivers hardnekkig weigeren te reageren op niet-militaire sancties.

Dit militaire ingrijpen in het Golfgebied laat opnieuw zien wat oorlog betekent, zowel voor de bevolking als voor het milieu. De aard van de wapens en de doelen die geraakt kunnen worden, maken dat conflicten eigenlijk niet meer met wapengeweld beslecht kunnen worden. Het is dringend noodzakelijk andere middelen te zoeken om onze conflicten op te lossen. We blijven in concrete situaties steeds meer geconfronteerd met het ethisch dilemma of (en hoelang) we onrecht mogen laten voortbestaan als de bedrivers hardnekkig weigeren te reageren op niet-militaire sancties.

Henk Bos en Mettha de Nachtegaal
(bestuursleden van het Humanistisch Vredesberaad)

De Golfoorlog (1)

„Anti-oorlogsdemonstranten zijn stekeblind,” zegt Anet Bleich in de Volkskrant. Anderen zeggen: „Mensen die tegen de oorlog zijn zijn tegen Israël of vóór Saddam Hoessein.” In het parlement vraagt men zich af of minister Pronk zijn kollega Ter Beek wel kan vervangen want iemand die moeite heeft met Nederlandse deelname in de strijd zou niet objectief zijn. En tenslotte de heer Glastra van Loon, die stelt dat anti-oorlog-denkers simpel redeneren. Het kan niet op.

Ik wil even memoreren dat vanaf 2 augustus '90 een derde wereldoorlog dreigde die inmiddels is uitgebroken. Dat in de Humanist van februari '91 pas voor het eerst over de Golf wordt gesproken en de eerste

verklaring van het Humanistisch Verbond ging pas op 19 december '90 de deur uit. Het HVB was meteen in augustus '90 actief, organiseerde, samen met andere vredesorganisaties, discussiebijeenkomsten waarvoor Midden-Oosten-deskundigen en parlementariërs werden uitgenodigd, schreef brieven, stuurde telegrammen, gaf verklaringen uit, vroeg informatie aan de regering en organiseerde demonstraties.

Het HV heeft zich van deze activiteiten gedistantieerd d.m.v. een persbericht. Dat was nodig omdat er zoveel boze telefoontjes kwamen van leden die dachten dat de HVB-activiteiten door het hoofdbestuur werden goedgekeurd. Ik twijfel er niet aan dat er boze telefoontjes zijn geweest; dat persbericht stoort me dan ook niet. Wel heb ik er

moeite mee dat er alleen over deze telefoontjes wordt gerept en niet over al die reacties van leden die teleurgesteld waren over de ongeïnteresseerdheid van het HV. Die reacties moeten er geweest zijn; alleen in Hilversum hebben al twee leden mede om die reden bedankt.

Er zijn mensen die – na zorgvuldige overwegingen – deze oorlog als een noodzakelijk kwaad accepteren. Voor hen zal die constatering heel zwaar vallen en ik kan hun beslissing accepteren. Voor mij ligt het echter anders. De mensenlevens die het nu al gekost heeft, de dreigende immense milieuramp, de genetische gevolgen als chemische en/of nucleaire wapens worden ingezet, de afwenteling van de kosten op de derde wereld, de ontwrichting van de verhoudingen in het Midden-Oosten, voor

dat alles wil ik niet medeverantwoordelijk zijn. Dat zijn ethische overwegingen die, hoe simpel ook, ook gerespecteerd horen te worden.

Ik vraag me af: is er voor deze simpele denkers nog wel plaats in het Humanistisch Verbond?

Tilly de Waal (Hilversum)

De Golfoorlog (2)

Uit het betoog van onze voorzitter in de Humanist van februari zou er redelijkerwijs géén andere keuze meer geweest zijn dan te kiezen uit twee kwaden. Nu doet zoiets zich heel zelden voor en wordt zo'n conclusie nogal eens té vlug getrokken. Door heel velen óók in dit geval.

Want, hoe onzeker ook, er was wel degelijk een andere keuze nadat Koeweit was bezet én resolutie 678 was aangenomen. Immer, ook toen nog bood Saddam aan om mét de kwestie Koeweit, ook de kwestie van de Palestijnen aan te pakken. En daar is niet op ingegaan.

En al was er dan ook geen enkele zekerheid dat Saddam dan wel bereid zou zijn geweest Koeweit te ontruimen, dan had men in elk geval de laatste mogelijkheid benut én de schuldvraag duidelijker aan Saddam toegeschoven.

Natuurlijk weet ik ook wel dat het Saddam's eerste opzet niet is geweest om de verovering van Koeweit als breekijzer te gebruiken om de Palestijnse – en mogelijk andere Midden-Oosten kwesties op te lossen. Maar nu de gelegenheid door hem werd naar voren geschoven, was er nog meer dan voldoende tijd om ook deze stap nog te zetten.

En... zou het ook niet eens hoog tijd worden om na ruim 40 jaar het onrecht, de Palestijnen aangedaan, eindelijk eens recht te zetten? Waarom wél (en terecht) sancties tegen Zuid-Afrika en niet tegen Israël, waar duizenden Palestijnen moeten leven in zgn. vluchtelingenkampen in hun eigen land. Even rechteloos als de inheemse bevolking van Zuid-Afrika.

En waarom direct oorlog tegen

Cees Schonk, één van de laatste pioniers

Op 15 december jl. is op 82-jarige leeftijd Cees Schonk overleden. Hij was de eerste gesubsidieerde humanistische geestelijk verzorger en wel voor de arbeiderskampen in 1950. Vanaf de oprichting van het HV in 1946 was hij actief in het verbreiden van het humanisme en de noodzaak aan te tonen van een organisatie.

Hij aanvaardde de functie ondanks een teruggang in salariering. Hij beëindigde zijn functie met een laag pensioentje. Zijn afscheid was dermate sober dat zijn naaste medewerkers hem in een aparte bijeenkomst een waardig afscheid hebben geboden. Hij heeft samen met zijn gezin een grote bijdrage geleverd in de pionierstijd van het HV. De waardering jegens hem was groot.

Namens het hoofdbestuur van het HV heeft Mettha de Nachtegaal zijn verdiensten en de dank hiervoor op zijn crematie verwoord. Toen ik de Humanist van februari jl. inzag, verwachtte ik beslist een in memoriam. Immers, hij is één van de laatste pioniers die met inzet en gedrevenheid aan en in het Verbond heeft gezwoegd.

Niet fundamentalistisch maar

wel gericht en steeds toetsend of er meer menselijkheid te bevorderen viel.

De eerste nota over noodzaak en identiteit van de geestelijke verzorging in ziekenhuizen van de NZR is een werkstuk waarin zijn inbreng zowel inhoudelijk als schriftelijk duidelijk herkenbaar zijn.

Cees was voor de voor- en tegenstander een warme en duidelijke gesprekspartner. Hij heeft van het HV weinig terugontvangen voor zijn grote bijdrage. Bij zijn functioneel afscheid verkeerde het HV in een organisatorische en financiële crisis, zodat alleen aan het einde van de Verbondsraad even aandacht aan zijn afscheid werd besteed. En nu bij zijn overlijden mis ik in de publiciteit ook nog enige vorm van aandacht, terwijl de discussies in het Verbond over menselijke verhoudingen niet van de lucht zijn.

Dat een bewonderenswaardige hoeveelheid betaalde krachten in het vormingswerk en de geestelijke verzorging werkzaam is, is wel het resultaat van de inzet en de doortastendheid van o.a. deze pionier.

Veel ouderen van nu zullen zich hem ook herinneren van lezingen

gen door het hele land op de zondagmorgen en van b.v. zijn boekje 'Humanisme, ook uw kijk op het leven?' Ook daarin schuilt zijn verdienste voor het HV. Bovenal heeft ook zijn familie zijn beschikbaarheid voor het HV gesteund. Ook t.a.v. hen had ik verwacht dat op passende wijze bij zijn overlijden zou zijn stilgestaan. Ik betreurt dit zeer!

C.J. van der Hulle (Markelo)

Door een ongelukkige combinatie van omstandigheden is geen aandacht besteed aan het overlijden van Cees Schonk. Ook de redactie betreurt dit. En zal alles in het werk stellen om te voorkomen dat zo'n situatie zich nogmaals kan voordoen. Dit in nauwe samenwerking met Humus. In het binnenkort verschijnende nummer van dit kaderblad wordt speciale aandacht besteed n.a.v. overlijden van Cees Schonk.

De redactie

Irak omdat het een paar V.N.-resoluties weigert op te volgen, terwijl Israël al jaar en dag alle V.N.-resoluties naast zich neerlegt? Naar mijn mening wordt hier wel heel erg duidelijk met twee maten gemeten. En zijn er, even duidelijk, heel andere zaken in het spel.

Bush moest en zou zijn oorlog blijkbaar hebben, gezien de druk die hij in deze richting, vanaf 't begin te pas en te onpas, heeft uitgeoefend en waar door veel landen té gemakkelijk aan werd toegegeven.

De keuze tussen twee kwaden te creëren, stond blijkbaar van te voren reeds vast. Bijzonder jammer, dat een bredere afweging is geweigerd!

Piet Blauw (Zwaag)

De Golfoorlog (3)

Schrijft u op blz. 3, kolom één over een simpele anti-oorlogsredenering.

Dat is toch echt wat te 'simpel' geredeneerd, met een grote hand voor de ogen en het door de vingers zien van een ingewikkelde vóórgeschiedenis en een explosief heden.

Bovendien wordt er nog al wisselvallig en onnauwkeurig omgegaan met de resoluties van de V.N.

Over resolutie 678 valt ook nog wel het één en ander te zeggen. Als er iets niet simpel is en ongewis, zoals nu wel blijkt, dan is het deze 'high tech' oorlog niet

verhullende ter?? als 'bommen tapijten' en de explosieve verhoudingen tussen en in de landen in het Midden-Oosten.

Het is dus nogal simpel ons terughoudendheid of afwijzing m.b.t. deze oorlog 'simpel' te noemen.

Met dank voor uw aandacht,

W. Brand (Hilversum)

Golfoorlog (4)

(...) De beslissingen voor het verdere verloop van de Golfoorlog liggen nu bij de militaire technocraten, die hun opdracht aan het uitvoeren zijn en op wiens adviezen de politieke leiders thans blindvaren, in de meest letterlijke zin.

De oorlogszekerheid werd ingebouwd in de resolutie 678 door het markeren van een 'deadline' van 15 januari.

Over de harde redenen om deze resolutie er nogal snel doorheen te drukken, zal de toekomst ons

hopelijk meer vertellen, maar dat de verantwoordelijke regeringsleiders wisten of althans sterk konden vermoeden dat deze resolutie tot oorlog zou leiden lijkt mij evident.

Om in de termen van Jan Glastra van Loon te blijven, er werd dus gekozen voor het ene 'kwaad', maar wie heeft ons nu goed duidelijk gemaakt wat het andere 'kwaad' inhield?

Het teruggrijpen naar de Tweede Wereldoorlog is een analogie-redenering, waarvan het hoogst dubieus is of ze ook op de huidige situatie toepasbaar is en werkt daardoor vertroebelend.

Zou het niet kunnen zijn, dat althans het ene 'kwaad' op het andere gestapeld wordt omdat een oorlog de uiteindelijke rust in de regio en daarmee in de wereld alleen maar verderweg brengt?

Het is tenslotte een illusie te menen dat het doel: de bevrijding van Koeweit, niet alle middelen zal heiligen, zoals nu al blijkt uit het volledig platbombarderen van Irak en de o zo voorzichtige

hints naar, maar het o zo reële gebruik van nucleaire middelen. Mijn konklusie is, dat de keuze voor deze oorlog op dit gekozen moment geen humanistische grondslag kan hebben en dat het standpunt van het hoofdbestuur, zoals verdedigd door Jan Glastra van Loon, geen wel-doordachte basis heeft.

F.J. Kerkhoven (Vlaardingen)

Naschrift van HV-voorzitter Jan Glastra van Loon

Met de woorden 'simpele redenering' heb ik echt niets anders bedoeld dan de bedoelde redenering zelf. Deze is logisch simpel. Zij lijkt door haar eenvoud onweerlegbaar. Dat was alles. Ik betreur het dat sommigen het zo hebben gelezen dat ik daarmee mensen zou hebben bedoeld die zo zouden redeneren. Erg jammer vind ik het dat de verklaring van het hoofdbestuur over de Golfoorlog voor sommigen een reden is geweest om hun lidmaatschap op te zeggen in plaats van gebruik te maken van de mogelijkheden en rechten die hun lidmaatschap biedt om hun mening in het Verbond tot gelding te brengen. Het lijkt me dat verschillen van mening in een democratische vereniging tot een onderwerp van discussie moeten worden gemaakt, wil die vereniging - ons Verbond - een levende vereniging zijn. (JGvL)

JBM

Oprichting Regio-contact Humanisme en Samenleving

Op 29 januari is besloten tot de oprichting van een regionaal contact tussen humanisten die zich in de gemeenschappen IJmond, Haarlem, Hoofddorp, Amstelveen, Amsterdam en Zaandam bezighouden met vredesvraagstukken, mensenrechten, ontwikkelingsproblematiek en het milieu.

Behalve het besef van de nauwe samenhang tussen deze problemen (zie o.a. het Brundtland-rapport), speelt ook de behoefte aan een groep in humanistische kring waar men op terug kan vallen. Om te voorkomen dat in een relatief klein gebied verschillende activiteiten naast elkaar worden ondernomen, is

besloten tot bundeling van de krachten in de regio. Wilt u op de hoogte gehouden worden van activiteiten in dit kader of heeft u zelf berichten die anderen kunnen interesseren, dan kunt u dat melden bij het contactadres: p/a Klariet Latour, Irislaan 24, 2106 BG Heemstede, tel. 023-290764.

Humanisme en milieu

Prof. Hans Achterhuis, o.a. bijzonder hoogleraar aan de Landbouw Universiteit Wageningen, zal op dinsdag 26 maart een inleiding met discussie houden over humanisme en milieu. Plaats is het wijkcentrum Overdie, Ruusbroeckhof 97 in Alkmaar, aanvang 20.00 uur.

Hans Achterhuis in Alkmaar

Dinsdag 26 maart organiseert de gemeenschap Alkmaar een inleiding/discussie over humanisme en milieu. Inleider is Prof. dr. H.J. Achterhuis. Plaats: Wijkcentrum Overdie, Ruusbroeckhof 97, Alkmaar, aanvang 20.00 uur.

Om de natuurvernietiging tegen te gaan, is het uiterst belangrijk, na te denken over ons mens-, maatschappij- en natuurbeeld.

Zijn wij heerser, despoot, rentmeester of partner van de natuur? En wat voor verschil maakt dat uit? Welke rol spelen humanisme en christendom hierbij? Wat zijn onze opvattingen over de maatschappij en wat is het belang daarvan? In de lezing worden enkele lijnen getrokken in de richting die ons uit de milieucrisis zou kunnen leiden.

Themadag lichamelijkeheid en intimiteit

Op zaterdag 27 april organiseren de Jonge Humanisten een themadag over lichamelijkeheid en intimiteit. 's Ochtends zullen, na een korte theoretische inleiding, met spelvormen uit de haptonomie lichaamsoefeningen worden gedaan. Na de lunch wordt in kleinere groepjes bekeken hoe mensen zelf en hun omgeving omgaan met lichamelijkeheid en intimiteit. Ook nu weer met spelvormen om daarna ervaringen uit te wisselen.

Aan de orde zullen o.a. komen de volgende onderwerpen: drempels bij te maken van lichamelijk contact, in hoeverre laat

je je bij het maken van contact leiden door je gevoel, intimiteit op het werk, hoe gaan mannen (en vrouwen) onderling met elkaar om.

Deze dag is voor jongeren tot 30 jaar, begint om 10.30 uur en zal plaats vinden in het Erasmus-huis, Oudkerkhof 11 in Utrecht. Binnenkomst en er is al om 10.00 uur koffie. Kosten zijn f 10,- (incl. lunch). Het programma duurt tot ongeveer 17.00 uur. Daarna eten en te drinken. In verband met het versturen van een info-pakket opgeven vóór 21 april bij de afdeling Verenigingszaken, tel. 030-318145.

Themadag humanistische vieringen

Er blijkt een groeiende belangstelling voor 'humanistische vieringen'. Zo is in een aantal afdelingen ervaring opgedaan met 'relatie-bevestiging', de humanistische variant van de kerkelijke bevestiging van het huwelijk. In één afdeling treft men voorbereidingen om een geboorte feestelijk te omlijsten vanuit een humanistische invalshoek. Humanisten in andere landen hebben een soms al jarenlange ervaring met dergelijke vieringen en rituelen.

Op zaterdag 6 april wordt in het Erasmushuis een themadag 'Humanistische Vieringen' gehouden, bestemd voor vrijwilligers in het HV. Onderzocht zal

worden welke mogelijkheden plaatselijke besturen hebben om vieringen te verzorgen. Er zal gelegenheid zijn om ervaringen uit te wisselen. Enkele voorbeelden uit Noorwegen, België en Groot-Brittannië zullen worden belicht. Er bestaat de mogelijkheid om in werkgroepen concrete suggesties direct verder uit te werken.

De dag duurt van 10.15 tot 16.00 uur. Graag vooraf aanmelden in verband met bestellen lunches enz. Kosten voor deze dag f 10,- (incl. koffie, lunch en documentatie). Informatie en aanmelding: Ariane de Brauw, tel. 030-318145.

Humanistisch cafe in Gouda

Op maandagavond, 8 april is er weer een humanistisch café van de afdeling Midden Holland van het HV. Leden en niet-leden ontmoeten elkaar dan in het COC-Trefcentrum, Spieringstraat 113A, Gouda, vanaf 21.00 uur. De sfeer is gezellig en ongedwongen. In de loop van de avond is er Het Interview, waarin een humanist met een andere humanist een vraaggesprek voert. Voor meer informatie kan worden gebeld met Marry Menschaart, tel. 01820-23778

Grenzen aan gehoorzaamheid

in Amersfoort
Op zondag 17 maart zal Wim Hey spreken over de grenzen van de gehoorzaamheid. Aanvang 10.15, plaats is Burg. Van Randwijckhuis, Diamantweg 22 in Amersfoort

Zin van leven in Bilthoven

Op donderdag 21 maart zal Hildegard Wassenaar, HV-functienaris voor de plaatselijke geestelijke verzorging, een inleiding houden over de zin van het leven. Zij zal het in het bijzonder hebben over de zin van het leven in de eigen leefsituatie en de mogelijkheden om daarin verandering te brengen als het leven niet meer als zinvol wordt ervaren. Aanvang 20.00 uur in de openbare bibliotheek, Kwinkelier 20 in Bilthoven

Palaver in Gouda

De Palavers van de afdeling Midden Holland van het HV zijn in feite gezellige thema-middagen. De aanwezigen – leden en niet-leden – krijgen in een vriendelijke en ontspannen sfeer gelegenheid te palaveren: te praten, te orenen. Op zondag 24 maart is er weer een Palaver in het humanistisch wooncentrum de Zuidrandflat, De la Reylaan

101, Gouda. Aanvang: 14.00 uur. Het thema is dan schuld (gevoelens). De psychiater Paul Meyer leidt het onderwerp in. Aanmelden is niet nodig, maar wie meer informatie vooraf wenst, kan bellen met coördinatrice Wil Nelissen, tel. 01828-15140.

Arie den Broeder in Zwolle

Op woensdag 6 maart zal hoofdbestuurslid Arie den Broeder een inleiding houden over 'Individualisering en Solidariteit'. Deze avond wordt gehouden in samenwerking met het Nivon, begint om 20.00 uur en wordt gehouden in de Oosterrenk, Boerendanserdijk 2a in Zwolle.

Aids en ethiek in Zutphen

In de HV-bijeenkomst van Zondag 17 maart in 't Praethuys van de Polbeek in Zutphen (van Doorenborchstraat 1) zal mevrouw A.W. Duyts een inleiding houden over het thema 'Aids en Ethiek'. Mevrouw Duyts is verpleegkundig specialist voor Aids en oncologie in het Me-

Aids en ethiek in Zutphen

Hoe beïnvloedt aids het maatschappelijk verkeer? En: wat schieten we op met een aidstest? Vragen die op zondag 17 maart zullen worden behandeld door mevrouw Hartstra. Plaats is De Polbeek, Van Dorenborchstraat 1 in Zutphen. Aanvang is 10.30 uur

disch Spectrum Twente. Zij zal o.a. ingaan op de wijze waarop de maatschappij - wij-zelf dus - om (zouden kunnen) gaan met deze problematiek. Daarna is er gelegenheid voor discussie. Aanvang van de inleiding 10.30 uur (zaal open om 10.00 uur).

Zes lezingen gebundeld

Onlangs verscheen bij de afdeling Amsterdam een bundel met de tekst van zes lezingen die daar vorig jaar werden gehouden onder de titel 'Ideaal en werkelijkheid van levens- en wereldbeschouwingen'. Hierin staat ook de tekst van de zeer informatieve voordracht van J. Beerenhout over de islam. De bundel kost f 6,75. Ook de bundel 'Relaties' is nog te verkrijgen voor f 6,-. U kunt de bundels bestellen door het juiste bedrag over te maken op giro 602700 van het Humanistisch Verbond te Amsterdam onder vermelding van de titel(s).

HV-Jongerendag „Het leven als spel”

Op zaterdag 16 maart geeft Albert Nieuwland zijn visie op het leven en onze rol daarin. Hij onderscheidt de mens als marionet, als toneelspeler en als regisseur. De dag is voor jongeren tot 30 jaar en begint op 10.30 uur. Plaats is Oudkerkhof 11 in Utrecht. Kosten: f 10,- incl. lunch. Opgave tot 10 maart, bel tel.nr. 030-318145.

Vredesberaad in Meppel

Ingrid Schipper, één van de voortrekkers van Vrouwen voor Vrede, zal op uitnodiging van het Humanistisch Vredesberaad op maandag 8 april een inleiding houden over de conferentie voor Vrede, Veiligheid en Samenwerking in Europa (CVSE). De avond wordt gehouden in schouwburg Ogterop in Meppel en begint om 20.00 uur.

Kaderdag voor jongeren

Hoe leidt je als actieve vrijwilliger een gespreksgroep? Hoe moet je samenvatten, hoe kun je doorvragen, welke groepsprocessen zijn er gaande? Hier kun je meer over te weten komen door naar de kaderdag te komen op zaterdag 2 maart. Deze dag is gratis en is speciaal voor mensen die actief zijn of willen worden bij de Jonge Humanisten. Geef je wel snel op want er zijn maar 12 plaatsen. Deze dag duurt van 10.00 tot 17.00 uur en vindt plaats in het LHC in Utrecht. Voor opgave en informatie: 030-318145.

Oog op de toekomst Noord-Holland

Op 13 en 14 april 1991 organiseert het gewest Noord-Holland het traditionele gewestelijk weekend. In het Zeehuis in Bergen zal dit jaar het thema 'Met het oog op de toekomst' centraal staan. Behalve inleiding en discussie is er ook gelegenheid voor zang en volksdansen. Er is ruime gelegenheid voor onderling contact (strandwandelingen!). Ook de kinderen kunnen met het programma meedoen. De aankomst in Bergen zal zaterdag zijn tussen 13.30 en 14.00 uur. De kosten bedragen f 30,- terwijl voor kinderen tot en met de leeftijd van 16 jaar een vrijwillige bijdrage wordt gevraagd. Opgave en verdere informatie na 1 januari bij Ton Oortman Gerlings, Patrijzenhof 96, 1742 BJ Schagen, tel.nr. 02240-17252 (huis) of 02247-1941 (werk).

Hoogleraren in Amsterdam

In het kader van de cyclus 'Hedendaagse filosofische stromingen en humanisme' zal op dinsdag 5 maart prof.dr I. Maso een lezing houden met als titel 'Over over de methode'. En op dinsdag 26 maart zal prof.dr M.S.G.K. van Nierop een lezing houden over humanisme en anti-humanisme in de hedendaagse Franse filosofie. Beide lezingen starten om 20.00 uur en worden gehouden op de Reynier Vinkeleskade 64 in Amsterdam. Van de cyclus zal ook een bundel met de teksten verschijnen. Nadere informatie hierover: tel.nr. 020-799937

Holisme en New Age in Emmeloord

Dinsdag 12 maart om 20.00 uur begint de lezing van Frank de Mink over de Nieuwe Tijd-beweging. Plaats is de Diemenhof aan de Diemenlaan in Emmeloord.

Neem een abonnement op de Humanist

Voor slechts drie tientjes krijgt u een jaar lang de Humanist in de bus. Eén telefoontje naar het Humanistisch Verbond is voldoende: 030- 318145 (toestel 28). En als u lid wordt van het HV, krijgt u het blad gratis.

Lid worden van het Humanistisch Verbond

Lid worden van het HV is eenvoudig. Stuur een kaartje met uw naam en adres naar: Postbus 114, 3500 AC Utrecht. U kunt ook bellen: 030-318145.

Als richtlijn voor de hoogte van de contributie wordt een half procent van uw bruto-inkomen aangehouden. Als minimum-contributie geldt een bedrag van f 75,- als u een bruto-jaarinkomen heeft van f 18.000,- of hoger. Is dat bruto-inkomen lager dan f 18.000,- dan betaalt u f 45,-. Jongeren onder de 27 jaar betalen een minimum-contributie van f 35,-. U kunt de contributie desgewenst in termijnen betalen: per kwartaal of per half jaar.

Uitgangspunt is het individueel lidmaatschap. Per lid kan en persoon, wonend op hetzelfde adres, zonder enige verdere kosten medelid worden. Deze ontvangt dan geen Humanist. Bij aanmelding ontvangt u van ons een acceptgirokaart om te betalen.

U kunt ook eerst een gratis informatiepakket aanvragen

Stuur dan een kaartje naar: Humanistisch Verbond, Postbus 114, 3500 AC Utrecht. Of nog makkelijker: bel 030-318145

Nieuwe wegen in zorg en hulpverlening

Voorlichtingsmiddag van de Universiteit voor Humanistiek

Zaterdag 23 maart, 13.00 uur

De studierichting humanistiek is een interdisciplinaire wetenschappelijke beroepsopleiding van 6 jaar, ondermeer gericht op de existentiële kwaliteit van zorgvoorzieningen. Haar normatieve inspiratie put de Universiteit voor Humanistiek uit de humanistische traditie. Het belangrijkste beroepsveld is momenteel humanistisch raadswerk.

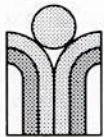
In combinatie met een gedegen academische vorming, onder andere in filosofie, ethiek, sociale wetenschappen en godsdienstwetenschappen, wordt in de opleiding veel aandacht besteed aan praktische vaardigheden, mede via stages. Ook methoden van onderzoek, hun vooronderstellingen en de toepassing daarvan komen uitgebreid aan de orde. Voor een deel is de opzet van de studie thematisch; in kleine groepen wordt probleemgericht gewerkt.

Kort doctoraal

Studenten die in het bezit zijn van een erkend HBO of een WO diploma komen in veel gevallen in aanmerking voor een kort doctoraalprogramma van minimaal 3½ jaar.

Op de voorlichtingsmiddag kun je - vanaf 13.00 uur - kennismaken met de Universiteit voor Humanistiek, Van Asch van Wijckskade 28, Utrecht. Er worden drie korte colleges gegeven en er bestaan uitgebreide mogelijkheden om met docenten en studenten te praten over de studie en het beroepsveld.

Vul de bon in (bellen kan ook: 030-312674). Een informatieset, programma en routebeschrijving worden dan toegestuurd.

U
niversiteit
Voor
H
umanistiek

- ☐ ik kom naar de voorlichtingsmiddag 23 maart
☐ stuur mij méér informatie over de UvH

BON

naam
adres
postcode
plaats

Stuur ongefrankeerd naar Universiteit voor Humanistiek
Antwoordnummer 4031, 3500 AT Utrecht

H